

COOPERATION WITH NATIONAL JUDGES IN THE FIELD OF EU ENVIRONMENTAL LAW

Podręcznik trenera

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących
środowiska

Warsztaty dla polskich **sędziów**

Spis treści

I. Wprowadzenie	3
Cele	3
Struktura	4
II. Metodologia.....	5
Ramy czasowe.....	5
Profil trenera	5
Metody nauczania.....	7
Dokumenty	9
III. Pakiet użytkownika: funkcja różnych elementów modułu szkoleniowego	10
Wprowadzenie.....	10
Blended e-learning	11
Podstawowa dokumentacja.....	11
Materiały do ćwiczeń warsztatowych.....	12
Wkład trenera	12
Dodatkowe dokumenty	13
IV. Organizacja i realizacja warsztatów: struktura, treść i metodologia	14
Część 1: Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska i Konwencja z Aarhus	18
Część 2: Prawo ochrony środowiska UE i konwencja z Aarhus	19
Część 3: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa).....	23
Część 4: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa) - ciąg dalszy.....	26
Część 5: Studium przypadku dotyczące legitymacji procesowej – skupienie uwagi na ochronie wód	28
Część 6: Transpozycja prawa UE do polskiego prawa ochrony środowiska.....	30
Część 7: Zakres i standard kontroli sądowej: Prawo UE i prawo polskie	34
Część 8: Polskie orzecznictwo w sprawach dotyczących środowiska - nacisk na dostęp do wymiaru sprawiedliwości.....	37
Część 9: Koszty postępowania sądowego i terminy procedur	41
Część 10: Skuteczne środki odwoławcze - obowiązek sędziego krajowego	43
Część 11: Studium przypadku dotyczące kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych - Skupienie uwagi na ocenie oddziaływania na środowisko (OOŚ) w Polsce	45
Część 12: Domniemane naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska transponowane do polskiego prawodawstwa – skupienie uwagi na zastosowaniu	47
Część 13: Wstępna procedura prejudycjalna w zakresie wykładni i ważności w kontekście ochrony sądowej UE w sprawach dotyczących środowiska.....	50
Część 14: Studium przypadku dotyczące roli sędziego przy rozpatrywaniu spraw dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - orzeczenie w trybie prejudycjalnym.....	52
Część 15: Sesja zamykająca - ocena warsztatów	54
Załącznik I: Szablon orientacyjnego programu warsztatów	55

Załącznik II: Materiały podstawowe, które powinny być zawarte w pakiecie użytkownika	58
---	-----------

I. Wprowadzenie

Niniejszy podręcznik trenera dotyczący modułu szkoleniowego na temat dostępu **do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska**, opracowany przez ERA w imieniu Komisji Europejskiej, skierowany jest do sądowych instytucji szkoleniowych, sieci sędziów, sędziów krajowych, ekspertów z organizacji pozarządowych, ekspertów akademickich, trenerów, prokuratorów oraz wszelkich innych odpowiednich podmiotów i użytkowników końcowych z państw członkowskich Unii Europejskiej, którzy chcą zorganizować sesje szkoleniowe w dziedzinie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska.

Cele

Moduł szkoleniowy skierowany jest do sędziów i prokuratorów zajmujących się kwestiami środowiskowymi, którzy wcześniej posiadali ogólną, a w niektórych przypadkach szczegółową wiedzę na ten temat. Moduł dostarczy sędziom i prokuratorom istotnych informacji na temat najnowszych zmian w *dorobku prawnym* UE w zakresie ochrony środowiska, odpowiedniego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE oraz dogłębnej analizy tematu, ze szczególnym uwzględnieniem przepisów UE dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących ochrony środowiska. Ten moduł szkoleniowy pomoże również sędziom krajowym i prokuratorom w szczegółowym stosowaniu odpowiednich instrumentów UE.

Moduł szkoleniowy będzie zawierał materiały potrzebne do zorganizowania 2,5-dniowych warsztatów bezpośrednich lub warsztatów online, podzielonych na cztery półdniowe sesje, których celem będzie rozwijanie i pogłębianie wiedzy na temat kluczowych aspektów prawnych prawodawstwa UE dotyczącego odpadów. Kluczowe tematy do omówienia to:

- Konwencja z Aarhus
- Prawo ochrony środowiska UE i dorobek prawny Aarhus
- Prawo do wniesienia skargi (legitymacja procesowa)
- Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i materialne prawo UE
- Zakres i standard kontroli sądowej
- Skuteczne środki zaradcze
- Koszty postępowania sądowego i terminy procedur
- Wstępna procedura referencyjna
- Naruszenia w transpozycji unijnego prawa ochrony środowiska
- Przegląd polskiej transpozycji prawa ochrony środowiska

- Przegląd polskiego orzecznictwa
- Orzecznictwo TSUE
- Różne studia przypadków

Po tym szkoleniu na temat dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska uczestnicy będą mieli większą wiedzę na temat podmiotów i instrumentów międzynarodowych i unijnych. Zyskają lepsze zrozumienie aspektów prawnych związanych z dostępem do wymiaru sprawiedliwości i wdrażaniem instrumentów UE, a także będą w stanie aktywnie stosować przepisy UE transponowane do ich ustawodawstwa krajowego. Będą mieli również doskonałą okazję do wymiany poglądów na temat praktyk wdrożeniowych w swoich państwach członkowskich z kolegami z innych jurysdykcji.

Struktura

Moduł "Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska" składa się z 15 powiązanych ze sobą, ale samodzielnych jednostek. Jednostki te można połączyć w warsztaty wdrożeniowe w zależności od wcześniejszej wiedzy uczestników, dostępnego czasu i konkretnego podejścia szkoleniowego.

Zarys ogólny

- Część 1: Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska i Konwencja z Aarhus
- Część 2: Prawo ochrony środowiska UE i konwencja z Aarhus

Wymogi Aarhus i prawo UE

- Część 3: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa)
- Część 4: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa) - cd.
- Część 5: Studium przypadku dotyczące legitymacji procesowej - skupienie uwagi na ochronie wód

Prawo ochrony środowiska i dostęp do wymiaru sprawiedliwości w Polsce

- Część 6: Transpozycja prawa UE do polskiego prawa ochrony środowiska
- Część 7: Zakres i standard kontroli sądowej: Prawo UE i prawo polskie
- Część 8: Polskie orzecznictwo w sprawach dotyczących środowiska - nacisk na dostęp do wymiaru sprawiedliwości
- Część 9: Koszty postępowania sądowego i ograniczenia czasowe procedur

Egzekwowanie przepisów na poziomie Polski

- Część 10: Skuteczne środki odwoławcze - obowiązek sędziego krajowego
- Część 11: Studium przypadku dotyczące kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych - skupienie uwagi na ocenie oddziaływania na środowisko (OOS) w Polsce

Współpraca polskich sądów z TSUE

- Część 12: Domniemane naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska transponowane do polskiego ustawodawstwa - koncentracja na stosowaniu
- Część 13: Wstępna procedura prejudycjalna w zakresie wykładni i ważności w kontekście ochrony sądowej UE w sprawach dotyczących środowiska
- Część 14: Studium przypadku dotyczące roli sędziego w postępowaniu w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - orzeczenie wstępne
- Część 15: Sesja zamykająca - ocena warsztatów

Różne metody szkoleniowe, które można wykorzystać w przyszłych warsztatach opartych na tym materiale, zostaną również przedstawione w module, wraz z zaleceniami dotyczącymi tego, w jaki sposób i w której części szkolenia można je najlepiej wykorzystać. Bezpośrednie prezentacje mogą być również połączone z praktycznymi ćwiczeniami wymagającymi aktywnego udziału uczestników, nauką wspieraną przez IT, pozwalającą uczestnikom na zapoznanie się z dostępnymi narzędziami oraz interaktywnymi sesjami promującymi wymianę dobrych praktyk i doświadczeń.

II. Metodologia

Ramy czasowe

Warsztaty trwają 2,5 dnia w trybie bezpośrednim lub mogą być podzielone na cztery sesje po pół dnia, jeśli preferowany jest format online. Dokładna struktura i długość zostaną oczywiście ustalone przez organizatorów szkolenia.

Elementy, które powinny być brane pod uwagę w każdym przypadku podczas finalizowania programu warsztatów i decydowania o przydziale czasu między różnymi sesjami, obejmują potrzebę skutecznego omówienia wszystkich głównych cech przedmiotu i zapewnienia uczestnikom wystarczającej ilości czasu na zadawanie pytań i interakcję z trenerami i ze sobą nawzajem. Należy pamiętać, że długie sesje okazały się mniej skuteczne w szkoleniu dorosłych. Należy zatem wprowadzić częste przerwy lub zmiany w stylu nauczania.

➤ Orientacyjny przydział czasu dla każdej jednostki zostanie przedstawiony w części IV niniejszego podręcznika trenera.

Profil trenera

Kluczowy dla powodzenia warsztatów szkoleniowych jest dobór trenerów. Udowodniono, że trenerzy posiadający doświadczenie zawodowe wspólne z uczestnikami mają tendencję do lepszego rozumienia ich potrzeb szkoleniowych i są bardziej skuteczni w ich zaspokajaniu. Z tego powodu skład grupy docelowej jest czynnikiem, który należy wziąć pod uwagę przy wyborze trenerów warsztatów wdrożeniowych.

Ważne jest również, aby zidentyfikować odpowiedniego trenera dla każdej części. W częściach, w których nacisk kładziony jest na kwestie praktyczne, idealne byłoby zaangażowanie praktyka, prawnika lub sędziego z osobistym doświadczeniem w danej kwestii. Jeśli prezentacja koncentruje się na przekazywaniu informacji lub wprowadzeniu do pojęć lub szerszego obszaru prawa, dobrym rozwiązaniem może być również pracownik akademicki lub odpowiedni urzędnik polityczny, nawet z wykształceniem naukowym.

➤ Bardziej konkretne informacje na temat profilu trenera, który wydaje się najlepiej pasować do każdej jednostki, zostaną przedstawione w części IV niniejszego podręcznika trenera.

Oprócz kwalifikacji zawodowych, jakość warsztatów wdrożeniowych będzie również zależeć od kompetencji dydaktycznych i umiejętności pedagogicznych poszczególnych trenerów. Trenerzy powinni nie tylko posiadać wiedzę, ale także być w stanie skutecznie przekazywać informacje, pomagać uczestnikom w rozwijaniu nowych umiejętności i motywować ich do aktywnego uczestnictwa w szkoleniu. Powinni oni przekazywać niezbędne informacje w jasny i uporządkowany sposób, podkreślać powiązania między codzienną pracą uczestników a omawianymi kwestiami, zachować pewną elastyczność, aby dostosować się do konkretnych potrzeb i zainteresowań użytkowników końcowych uczestniczących w warsztatach, gdy staną się one widoczne, oraz być otwarci i zachęcający do dyskusji i wymiany poglądów z nimi podczas sesji.

Inne umiejętności, które potencjalni trenerzy powinni posiadać i które należy wziąć pod uwagę, to umiejętności językowe trenera (w przypadku warsztatów międzynarodowych) oraz jego znajomość produktów IT; wykorzystanie technologii będzie wymagane przynajmniej w niektórych częściach szkolenia, nawet jeśli będzie ono prowadzone twarzą w twarz (sesje szkoleniowe IT, wykorzystanie PowerPoint lub innych materiałów audiowizualnych, kurs e-learningowy itp.)

W celu pomyślnej realizacji warsztatów i lepszego zaspokojenia potrzeb szkoleniowych uczestników, należy dążyć do pewnej różnorodności wśród trenerów. Różnorodność pod względem doświadczenia zawodowego, płci i (w kontekście szkoleń transgranicznych) narodowości prelegentów wzbogaciłaby wydarzenie, oferując różne spojrzenia na kwestie, stosując różne metody nauczania i zapewniając bardziej kompleksową analizę prawa dotyczącego odpadów.

Wreszcie, choć nie zawsze łatwo to ocenić, czynnikiem wartym rozważenia może być osobista motywacja potencjalnego trenera. Wdrożenie warsztatów opartych na module szkoleniowym wymaga od trenerów znacznej elastyczności i zaangażowania, a także chęci interakcji z uczestnikami. Zaangażowanie ekspertów, którzy są zainteresowani projektem i są gotowi podjąć niezbędny wysiłek w celu osiągnięcia pomyślnego wyniku, przyniosłoby wartość dodaną warsztatom, jednocześnie dodatkowo motywując uczestników.

Kryteria wyboru trenerów warsztatów:

- Dobra wiedza i doświadczenie w temacie i celach każdej podsesji
- Kompetencje dydaktyczne i umiejętności pedagogiczne
- Umiejętności językowe i informatyczne

- Doświadczenie zawodowe podobne do uczestników warsztatów
- Różnorodność w grupie trenerów
- Motywacja

Metody nauczania

Prezentacja w formie wykładu

Optymalną metodą dostarczania dużej ilości informacji w ograniczonym czasie są prezentacje w stylu wykładu, prowadzone na sesji plenarnej. Metoda ta zapewnia trenerowi niezbędny czas i elastyczność w zakresie struktury i prezentacji treści podsesji według własnego uznania.

Podczas wykładu powinny być wykorzystywane materiały pomocnicze, takie jak konspekty i PowerPoint lub inne narzędzia do prezentacji. Umożliwiłoby to uczestnikom nie tylko lepsze śledzenie prezentacji, ale także stanowiłoby dokument referencyjny na przyszłość, gdyby użytkownicy końcowi chcieli zapoznać się z głównymi zagadnieniami podsesji.

Jednym z celów warsztatów jest zapoznanie uczestników z obowiązującymi przepisami. W tym kontekście w trakcie wykładu należy odwoływać się do materiałów zawartych w pakiecie użytkownika, a uczestnicy powinni być zachęceni do zapoznania się z tekstami prawnymi, zidentyfikowania przepisów i lepszego zrozumienia ich struktury i zastosowania.

Wzbogacenie wykładu o praktyczne przykłady może być również sposobem na podkreślenie związku między teorią a praktyką i lepsze zilustrowanie zastosowania różnych instrumentów prawnych. Trenerzy mogliby również formułować krótkie ćwiczenia lub pytania, wymagające od uczestników zastanowienia się i przedyskutowania ich przed przedstawieniem odpowiedzi. W ten sposób trenerzy nie tylko tworzyliby atmosferę dialogu w grupie, ale także oceniali, czy pojęcia zostały właściwie wyjaśnione.

W każdym przypadku należy zapewnić czas na dyskusję lub sesję pytań i odpowiedzi dla uczestników, którzy chcą poprosić o wyjaśnienia lub dalsze informacje. W zależności od treści i struktury każdego wykładu, pytania mogą być zadawane podczas prezentacji lub w późniejszej sesji dyskusyjnej moderowanej przez trenera lub prowadzącego warsztaty.

Chociaż kluczową rolę w prezentacjach bezpośrednich odgrywa trener, uczestnicy powinni być również zachęceni do aktywnego udziału w różnych podsesjach. Uczestnicy uczą się nie tylko dzięki szkoleniu jako takiemu, ale także dzięki pytaniom i problemom, z którymi jeszcze nie mieli do czynienia. Z tego powodu ważne jest, aby wszyscy użytkownicy końcowi uczestniczący w warsztatach byli zachęceni i czuli się wystarczająco komfortowo, aby dzielić się przemyśleniami i pomysłami oraz wносить swój wkład w postaci własnych doświadczeń.

Studia przypadków z warsztatów

Oprócz informacji na temat ogólnych aspektów i ram prawnych UE w zakresie prawa ochrony środowiska, szkolenie ma również na celu zapewnienie uczestnikom pewnego praktycznego doświadczenia w zakresie specyfiki powiązanych spraw.

Aby jeszcze bardziej podkreślić kwestie wymagające szczególnej uwagi i umożliwić uczestnikom rozwijanie konkretnych umiejętności, ważne jest zapewnienie ich

zaangażowania w tę część szkolenia. Z tego powodu specjalnie zaprojektowane warsztatowe studia przypadków będą uzupełniać każdą część tematyczną. Kolejną zaletą tej metody jest to, że przygotowanie studium przypadku stanowi interaktywny sposób uczenia się. Po wysłuchaniu prezentacji twarzą w twarz lub zapoznaniu się z materiałami podstawowymi, uczestnicy doceniliby zmianę techniki prezentacji.

- Studia przypadków przygotowane w grupach roboczych

Podczas ćwiczeń warsztatowych uczestnicy będą mieli możliwość wykorzystania swoich umiejętności i wiedzy do rozwiązywania studiów przypadków związanych z i. legitymacją procesową ze szczególnym uwzględnieniem ochrony wód, ii. kontrolą sądową i skutecznymi środkami odwoławczymi ze szczególnym uwzględnieniem ocen oddziaływania na środowisko oraz iii. rolą sędziego przy rozpatrywaniu akt dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach środowiskowych, związanych z postępowaniem prejudycjalnym.

Krótkie wprowadzenie na temat aspektów organizacyjnych zadania zostanie przedstawione uczestnikom przez trenera wraz z sesją pytań i odpowiedzi, która odbędzie się podczas sesji plenarnej: jakie kwestie będą omawiane w grupach, jakie wyniki należy osiągnąć i jakie wyniki zostaną przedstawione podczas sesji plenarnej po dyskusji.

Uczestnicy powinni następnie zostać podzieleni na mniejsze grupy robocze, a każdej z nich należy zapewnić miejsce do pracy. Praca w mniejszych grupach ma znaczące zalety dla uczestników: możliwość skupienia się na studiach przypadków pozwoli im pogłębić niedawno zdobytą wiedzę poprzez zastosowanie jej w konkretnych przypadkach. Jest to zbliżone do rzeczywistego scenariusza i może stanowić cenne doświadczenie na przyszłość. Format grupy roboczej pozwoliłby każdemu uczestnikowi na aktywne zaangażowanie się w debatę i poprawę umiejętności komunikacyjnych.

Ponieważ jednym z kluczowych celów ćwiczenia jest wymiana opinii między użytkownikami końcowymi, ważne jest, aby prowadzący warsztaty przydzielił uczestników do grup roboczych w celu wsparcia tej interakcji: jeśli warsztaty są organizowane jako krajowe szkolenie sądowe, sędziowie z różnych sądów mogą zostać poproszeni o współpracę, a równowaga między liczbą sędziów i prokuratorów w każdej grupie jest również mile widziana. Oprócz rozwiązania sprawy, taka różnorodność pozwoliłaby uczestnikom na uzyskanie lepszego wglądu w to, w jaki sposób pytania byłyby rozpatrywane i jak dane prawodawstwo UE jest stosowane w innym kraju, przez inny zawód prawniczy, w innym mieście lub sądzie.

➤ Ponieważ dla warsztatów wdrażających ten moduł szkoleniowy zalecane są trzy studia przypadków, zmiana składu grup roboczych w każdym ćwiczeniu byłaby sposobem na dalsze zwiększenie interaktywności uczestników.

Trener powinien ustalić dokładny czas dla każdej części zadania podczas części wprowadzającej do studium przypadku. W zależności od dostępnego czasu trener, koordynując każde ćwiczenie, będzie musiał zdecydować, czy wszystkie grupy robocze powinny zająć się wszystkimi studiami przypadków, czy też konkretne studia przypadków

powinny zostać przydzielone różnym grupom, aby zapewnić uczestnikom możliwość dokładnego zbadania wszystkich kwestii.

Po utworzeniu grup roboczych powinny one zorganizować się, opracować metodę pracy i określić, który członek (członkowie) grupy będzie odpowiedzialny za zgłaszanie wniosków z dyskusji innym uczestnikom. Trener prowadzący ćwiczenie powinien być obecny i śledzić interakcję w każdej grupie do pewnego stopnia, oferując porady dotyczące zarządzania czasem, będąc dostępnym do udzielania wyjaśnień i odpowiadania na pytania oraz będąc przygotowanym do pomocy uczestnikom, jeśli napotkają poważne trudności lub jeśli ich dyskusja zejdzie na złe tory. Jeśli obecni są trenerzy innych tematów warsztatów, mogą oni również zaangażować się w dyskusje wybranej mniejszej grupy w celu monitorowania dyskusji i pomocy w tym temacie.

Gdy wszystkie grupy zakończą swoją pracę, uczestnicy powinni wrócić do sali sesji plenarnej, aby omówić swoje wnioski. Pozwoli im to porównać swoje rozwiązania z cechami studiów przypadku, uzyskać dalsze pomysły od kolegów z innych grup i poszerzyć swoje zrozumienie tematu.

Aby osiągnąć cele tej dyskusji zamykającej, ważne jest, aby wszystkie grupy zabrały głos i przedstawiły wyniki swojej pracy. Najskuteczniejsze byłoby omawianie jednego przypadku na raz, zaproszenie sprawozdawcy jednej z grup do przedstawienia wniosków i głównych elementów dyskusji, a następnie poproszenie użytkowników końcowych z innych grup o dodatkowe komentarze, różne opinie itp. Na zakończenie trener powinien podsumować główne punkty poruszone w dyskusji i przekazać własne informacje zwrotne, tak aby uczestnicy mogli potwierdzić, czy skutecznie poradzili sobie z danym przypadkiem, czy też można wprowadzić dalsze ulepszenia.

▪ Nauka wspierana przez IT

Nauczanie wspierane przez technologię może zwiększyć efektywność szkoleń i dać uczestnikom możliwość zdobycia praktycznego doświadczenia poprzez wykorzystanie możliwości oferowanych przez Internet w kwestiach związanych z prawem ochrony środowiska. W ten sposób uczestnicy będą mieli możliwość zapoznania się z różnymi stronami internetowymi UE w tej dziedzinie (takimi jak portal E-Justice, Eur-Lex, strona internetowa Kurii, ECLI itp.), gdzie mogą uzyskać dalsze informacje i porady dotyczące stosowania instrumentów UE objętych warsztatami. Dzięki efektywnemu korzystaniu z tych stron internetowych uczestnicy aktywnie nauczą się, jak znaleźć odpowiednie teksty prawne i orzecznictwa oraz otrzymają pomoc w zakresie praktycznych problemów, jakie mogą napotkać podczas stosowania prawa UE w tej dziedzinie.

Dokumenty

Dokumenty, które zostaną udostępnione podczas warsztatów szkoleniowych, składają się z zawartości pakietu użytkownika. Pakiet użytkownika będzie zawierał:

- mieszane materiały e-learningowe;
- zestaw dokumentacji podstawowej;
- program warsztatów;

- lista uczestników;
- lista trenerów/prelegentów;
- CV trenerów;
- wkład prelegentów;
- formularz oceny.

III. Pakiet użytkownika: funkcja różnych elementów modułu szkoleniowego

Wprowadzenie

Termin "pakiet użytkownika" oznacza całe bogactwo materiałów, które zostaną udostępnione uczestnikom warsztatów wdrożeniowych. Będą to głównie materiały e-learningowe, materiały szkoleniowe (powiązane dokumenty prawne, linki do internetowych źródeł bibliografii instrumentów prawnych na dany temat, wkład trenerów i studia przypadków), a także dokumenty pomocnicze, takie jak program warsztatów, lista uczestników, formularze oceny warsztatów itp.

Oczywiście to od organizatorów warsztatów i trenerów zależy, czy wykorzystają dostarczone materiały w sposób, który uznają za najbardziej odpowiedni, a w razie potrzeby dołączą dodatkowe dokumenty. Wszystkie kluczowe instrumenty prawne UE wymagane do przeprowadzenia szkolenia na temat dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska są już częścią pakietu użytkownika, ale ponieważ warsztaty wdrożeniowe mogą być zorganizowane kładąc nacisk na wybrany obszar tematyczny, dodatkowe materiały mogą być przydatne.

Materiały do włączenia do pakietu użytkownika mogą i powinny być dostarczane głównie w formie elektronicznej, na przykład poprzez udostępnienie treści online i zapewnienie wszystkim uczestnikom warsztatów dostępu do nich. Jeśli warsztaty odbywają się twarzą w twarz, materiały, do których należy regularnie odwoływać się podczas warsztatów lub które ułatwiłyby śledzenie przebiegu, można dostarczyć w formie papierowej, aby ułatwić korzystanie z nich podczas wydarzenia:

- program warsztatów;
- lista uczestników;
- lista trenerów/prelegentów;
- studia przypadków;
- formularze oceny.

- Przedstawiając materiały, które powinny towarzyszyć każdej części, należy dokonać rozróżnienia między "materiałami niezbędnymi" a "materiałami dodatkowymi", które należy uwzględnić w dokumentacji elektronicznej.

Blended e-learning

Moduł szkoleniowy został skonstruowany w taki sposób, aby obejmował "blended learning" jako podejście metodologiczne, biorąc pod uwagę, że łączy on interaktywność szkolenia bezpośredniego podczas warsztatów wdrożeniowych z elastycznością zapewnianą przez materiały e-learningowe. Ponieważ materiały e-learningowe mają różne funkcje i mogą być wykorzystywane przez uczestników warsztatów na kilku etapach procesu uczenia się, ważne jest, aby mieli oni do nich dostęp przy różnych okazjach: przed realizacją warsztatów, w celu przygotowania się do spotkania, w trakcie jego trwania, w celu jak najlepszego wykorzystania dostępnych materiałów z pomocą trenerów oraz po warsztatach, jako punkt odniesienia do wyszukiwania informacji na temat prawodawstwa UE w zakresie dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Kluczową funkcją tego materiału e-learningowego jest zapoznanie uczestników z kilkoma tematami prawnymi dotyczącymi różnych aspektów prawodawstwa UE w zakresie dostępu do wymiaru sprawiedliwości: ramami regulacyjnymi dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, w tym Konwencją z Aarhus i jej wdrożeniem do prawa UE, legitymacją prawną osób fizycznych, organizacji pozarządowych i innych osób prawnych w zakresie dostępu do sądów oraz różnymi aspektami kontroli sądowej.

Będzie on obejmował:

- Główne międzynarodowe i unijne instrumenty prawne, a także orzecznictwo, które będą analizowane podczas warsztatów, z którymi uczestnicy powinni się zapoznać przed udziałem w kursie, a także odpowiedni quiz sprawdzający ich wiedzę. Celem nie jest zastąpienie sesji warsztatowych na te tematy, ale ich uzupełnienie poprzez zapewnienie, że wszyscy uczestnicy mają wspólny podstawowy poziom wiedzy przed rozpoczęciem i mogą w pełni wykorzystać dyskusję w celu wyjaśnienia kwestii podczas warsztatów.
- Dostęp do bibliografii instrumentów prawnych i innych istotnych materiałów źródłowych, z których uczestnicy mogą korzystać w dowolnym momencie.
- Dostęp do pozostałej części modułu szkoleniowego w wersji e-learningowej, który zostanie zapewniony po warsztatach dla uczestników w celu odświeżenia wiedzy i ponownego wykorzystania z kolegami wraz z materiałami szkoleniowymi.

Po wybraniu uczestników powinni oni otrzymać informacje o tym, jak uzyskać dostęp do materiałów e-learningowych i zostać zachęceni do zapoznania się z ich treścią na 7-10 dni przed rozpoczęciem warsztatów. W ten sposób będą mieli możliwość odświeżenia lub zdobycia podstawowej wiedzy i lepszego przygotowania się do programu warsztatów.

Podstawowa dokumentacja

Teksty prawne będą stanowić większość treści materiałów szkoleniowych: konwencje międzynarodowe, artykuły traktatów, rozporządzenia, dyrektywy, orzecznictwo Trybunału

Sprawiedliwości Unii Europejskiej itp. będą stanowić tło do analizy podczas warsztatów. Kompleksowy zbiór wszystkich dokumentów źródłowych, do których można się odwołać po zakończeniu warsztatów, powinien zostać włączony do dokumentacji elektronicznej. Uczestnicy prawdopodobnie wrócą do tych tekstów, aby odświeżyć swoją pamięć, znaleźć konkretny przepis lub wyrok, a także szukać wskazówek lub inspiracji w przypadku późniejszej konfrontacji z daną sprawą. Format ten mógłby również ułatwić dalsze rozpowszechnianie tych materiałów, które uczestnicy warsztatów mogliby przekazywać swoim kolegom, gdyby zostali o to poproszeni.

Oprócz tekstów prawnych, linki do internetowych baz danych, narzędzi i źródeł, takich jak portal e-sprawiedliwość, Eur-Lex, Curia, ECLI i inne podobne strony internetowe, powinny być również zawarte w dokumentacji elektronicznej jako materiał pomocniczy.

- Propozycje dotyczące konkretnych materiałów, które należy uwzględnić w tej części pakietu użytkownika, znajdują się w części d) dotyczącej analizy każdej podsesji warsztatów.

Materiały powinny być dostarczone w języku warsztatów. W przypadku organizowania warsztatów międzynarodowych można dołączyć linki do baz danych UE (takich jak <http://eur-lex.europa.eu/> lub <http://curia.europa.eu/>), aby użytkownicy końcowi mogli uzyskać dostęp do tekstów prawnych UE w wybranym przez siebie języku. Oprócz włączenia ich do dokumentacji elektronicznej, zaleca się dostarczenie kilku dokumentów w wersji papierowej, które są niezbędne podczas warsztatów. Możliwość szybkiego znalezienia przepisu, zapoznania się ze strukturą instrumentu prawnego, sporządzenia notatek itp. może pomóc użytkownikom końcowym w lepszym śledzeniu szkolenia i dalszym zapoznawaniu się z omawianymi instrumentami prawnymi.

Materiały do ćwiczeń warsztatowych

W ramach warsztatów wdrażających moduł szkoleniowy "Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska" zaproponowano trzy ćwiczenia warsztatowe. Ich struktura opiera się na studiach przypadków. Materiały przygotowawcze wspierające studia przypadków warsztatów, takie jak zadania różnych przypadków, które mają zostać omówione lub dodatkowe teksty prawne, które będą potrzebne do rozwiązania przypadków, muszą być dostarczone uczestnikom w formie papierowej podczas warsztatów.

Wkład trenera

Oprócz dokumentów ogólnych, za każdym razem, gdy organizowane są warsztaty wdrożeniowe na temat "Dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska", zaangażowani trenerzy powinni zostać poproszeni o przygotowanie własnych materiałów pomocniczych w formie prezentacji PowerPoint, konspektów, notatek lub pełnych tekstów swoich wykładów. Trenerzy powinni mieć swobodę w zakresie struktury materiałów wspierających ich prezentacje. Głównym celem jest pomoc użytkownikom końcowym uczestniczącym w warsztatach w lepszym śledzeniu prezentacji i z tego powodu należy położyć szczególny nacisk na zapewnienie jasnej struktury.

Trenerom można również zalecić przygotowanie odpowiedniej liczby slajdów, pozostawiając trochę czasu na sesję pytań i odpowiedzi podczas prezentacji lub jeśli rozwinie się nieplanowana dyskusja.

Wkład trenerów może być również wykorzystany jako dokument referencyjny do identyfikacji głównych punktów tematu.

Wkład prelegentów powinien być dodatkowo zawarty w pakiecie użytkownika. Powinny być również dołączone w formie papierowej do pakietu dokumentacji.

- Zapewnienie pewnego rodzaju pisemnego wsparcia wykładów jest zawsze zalecane i z tego powodu zawsze wymieniane w sekcji "niezbędne dokumenty". Zwłaszcza zarys prezentacji PowerPoint odzwierciedlający strukturę podsesji pozwala uczestnikom lepiej zrozumieć strukturę i śledzić wykład.

Dodatkowe dokumenty

Oprócz materiałów szkoleniowych, uczestnikom należy udostępnić kilka dokumentów wspierających organizację warsztatów. Będą one stale wykorzystywane podczas warsztatów i dlatego powinny być dostarczone w formie papierowej.

Sfinalizowany program warsztatów musi zostać dostarczony na początku szkolenia, umożliwiając uczestnikom odpowiednie zaplanowanie i lepsze zrozumienie przebiegu szkolenia. Należy dostarczyć listę wszystkich uczestników warsztatów, co ułatwi interakcję między użytkownikami końcowymi uczestniczącymi w warsztatach. Co więcej, podając określone dane kontaktowe (stanowisko zawodowe i adres pocztowy), uczestnicy mają możliwość utrzymywania kontaktu nawet po zakończeniu warsztatów. Wreszcie, aby uzyskać natychmiastową ocenę warsztatów, należy rozprzestrzenić kwestionariusz, w którym uczestnicy będą mogli uzyskać informacje zwrotne na temat treści warsztatów, cech organizacyjnych i ogólnej skuteczności.

IV. Organizacja i realizacja warsztatów: struktura, treść i metodologia

W przypadku modułu szkoleniowego "Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska" i warsztatów wdrażających proponuje się strukturę opartą na jednostkach tematycznych. Każda część tematyczna będzie koncentrować się na konkretnym zagadnieniu prawa UE w tym obszarze. Każdy warsztat wdrożeniowy będzie zatem składał się z kilku jednostek, zapewniając naprzemienną elementami teoretycznymi i praktycznymi. Ostateczna struktura musi jednak zostać ustalona z uwzględnieniem wcześniejszej wiedzy użytkowników końcowych i priorytetów szkoleniowych.

Zarys ogólny

- Część 1: Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska i Konwencja z Aarhus
- Część 2: Prawo ochrony środowiska UE i konwencja z Aarhus

Wymogi Aarhus i prawo UE

- Część 3: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa)
- Część 4: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa) - cd.
- Część 5: Studium przypadku dotyczące legitymacji procesowej - koncentracja na ochronie wód

Prawo ochrony środowiska i dostęp do wymiaru sprawiedliwości w Polsce

- Część 6: Transpozycja prawa UE do polskiego prawa ochrony środowiska
- Część 7: Zakres i standard kontroli sądowej: Prawo UE i prawo polskie
- Część 8: Polskie orzecznictwo w sprawach dotyczących środowiska - nacisk na dostęp do wymiaru sprawiedliwości
- Część 9: Koszty postępowania sądowego i ograniczenia czasowe procedur

Egzekwowanie przepisów na poziomie Polski

- Część 10: Skuteczne środki odwoławcze - obowiązki sędziego krajowego
- Część 11: Studium przypadku dotyczące kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych - koncentracja na ocenie oddziaływania na środowisko (OOS) w Polsce

Współpraca polskich sądów z TSUE

- Część 12: Domniemane naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska transponowane do polskiego ustawodawstwa - koncentracja na stosowaniu
- Część 13: Wstępna procedura prejudycjalna w zakresie wykładni i ważności w kontekście ochrony sądowej UE w sprawach dotyczących środowiska
- Część 14: Studium przypadku dotyczące roli sędziego przy rozpatrywaniu spraw dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - orzeczenie wstępne

- Część 15: Sesja zamykająca - ocena warsztatów

Zarys ogólny

Warsztaty powinny zawsze rozpoczynać się od powitania uczestników oraz krótkiego wprowadzenia i wyjaśnienia treści programu, organizacji i realizacji warsztatów.

Cele ogólne

Głównym celem tej pierwszej sesji jest powitanie trenerów i uczestników na warsztatach, przygotowanie sceny poprzez przypomnienie im ram kursu szkoleniowego oraz zachęcenie ich do interakcji i aktywnego udziału w kursie.

Poszczególne elementy edukacyjne

Prezentowanie organizatorów warsztatów

Sesja powitalna jest wykorzystywana do przedstawienia kierownika szkolenia, który jest odpowiedzialny za pomyślne wdrożenie treści programu, przewodniczenie prezentacjom, zarządzanie sesjami pytań i odpowiedzi, organizowanie i wdrażanie ćwiczeń praktycznych oraz zajmowanie się *doraźnymi* kwestiami podczas całych warsztatów. Kierownik szkolenia może być wspomagany przez doradcę ds. szkoleń sądowych, który w idealnym przypadku powinien być ekspertem w danej dziedzinie (sędzią, prawnikiem lub pracownikiem naukowym) i który zazwyczaj jest zaangażowany w przygotowanie materiałów warsztatowych od samego początku (ustalanie struktury programu, układanie treści każdej prezentacji, a także ćwiczeń praktycznych, które mają zostać omówione, sprawdzanie wszystkich przygotowanych prezentacji, aby upewnić się, że materiał nie powiela się nawzajem, a także pomoc we wdrażaniu warsztatów, w razie potrzeby).

Prezentowanie uczestników i trenerów

Sesja otwierająca powinna być również wykorzystana do umożliwienia uczestnikom przedstawienia się, zaprezentowania swojego kraju i doświadczenia zawodowego oraz zilustrowania swoich oczekiwań wobec warsztatów. W ten sposób uczestnicy zostaną zaaklimatyzowani do pracy w grupie, co powinno ułatwić im aktywny udział w kolejnych sesjach, a także lepiej poznać pochodzenie swoich kolegów. Uświadomienie trenerom i uczestnikom, jakie narodowości i grupy zawodowe są reprezentowane podczas warsztatów, może mieć duże znaczenie w dyskusji i stanowić atut w zapewnieniu skutecznej wymiany informacji i doświadczeń. Możliwość dowiedzenia się od uczestników, jakie doświadczenie wnoszą ze sobą na kurs szkoleniowy i co przede wszystkim chcą osiągnąć poprzez swój udział, może pomóc prowadzącemu warsztaty w lepszym dostosowaniu programu do konkretnych potrzeb uczestników, poprzez podkreślenie pewnych aspektów, dostosowanie czasu przeznaczonego na różne podsesje itp.

- Można to osiągnąć poprzez poproszenie uczestników o zadanie kluczowego pytania, na które oczekują odpowiedzi podczas warsztatów lub wskazanie elementu, który skłonił ich do ubiegania się o udział w warsztatach.

Prezentacja programu warsztatów

Warsztaty powinny obejmować na początku prezentację programu, zakresu i celów. Wskazane zostanie ukierunkowanie każdej części i podkreślony oczekiwany wkład uczestników w każdą z nich. Ważne jest, aby uczestnicy zdawali sobie sprawę z celu każdej części i przebiegu programu warsztatów, aby byli lepiej przygotowani do śledzenia dyskusji i upewnienia się, że nie przegapią okazji do zadawania pytań lub wyjaśniania wszelkich niejasności.

Prezentacja materiałów szkoleniowych

Sesja otwierająca jest również okazją do zaprezentowania materiałów zawartych w pakiecie użytkownika i wyjaśnienia ich funkcji, tak aby uczestnicy mogli z nich korzystać podczas warsztatów. Należy przedstawić zawartość dokumentacji elektronicznej (wszystkie powiązane teksty prawne, linki do źródeł internetowych, sugerowane rozwiązania studiów przypadku itp.) oraz objaśnienia dotyczące dokumentów, które zostaną udostępnione uczestnikom w formie papierowej do wykorzystania podczas warsztatów (np. prezentacje i konspekty trenerów, kluczowe teksty prawne, studia przypadku do ćwiczeń warsztatowych, dokumenty takie jak lista uczestników, narzędzia oceny warsztatów itp.)

Prezentacja aspektów organizacyjnych warsztatów

Ponadto przedstawione zostaną wszystkie aspekty logistyczne warsztatów. Wskazane zostaną miejsca, które będą wykorzystywane podczas warsztatów do różnych sesji, ćwiczeń oraz przerw na lunch i kawę, możliwość korzystania z komputerów, Wi-Fi, biblioteki, stanowiska biznesowego itp. oraz informacje na temat organizowanych obiadów i kolacji. Ważne jest, aby uczestnicy pamiętali o wszystkich środkach podjętych w celu ułatwienia ich udziału w warsztatach i mogli z nich skorzystać, a także o znaczeniu wspólnych działań umożliwiających mniej formalną interakcję między trenerami i innymi uczestnikami.

Metodologia

Podczas gdy uczestnicy są na sali plenarnej, każdy jest proszony o przedstawienie się. Program warsztatów zostanie przedstawiony przez kierownika szkolenia.

Po powitaniu uczestników i trenerów na warsztatach, będą oni mieli możliwość przedstawienia się i wyrażenia swoich oczekiwań dotyczących warsztatów. Poprawi to atmosferę warsztatów od samego początku, co jest kluczowym elementem ich sukcesu. Uczestnicy są bardziej skłonni do aktywności podczas wydarzenia, jeśli znają pochodzenie swoich kolegów.

Ponadto przedstawiony zostanie zarys i główne cele warsztatów. Wprowadzenie to będzie zawierać informacje dotyczące zarówno programu, jak i logistyki (np. które sale będą dostępne dla uczestników podczas warsztatów, biblioteka, dostępność komputerów i Wi-Fi, przerwy kawowe i posiłki, program wieczorny). Kierownik warsztatów może również zaproponować ćwiczenie "przełamujące lody".

Czas trwania

Czas przeznaczony na sesję otwierającą będzie zależał od liczby uczestników biorących udział w warsztatach. Biorąc pod uwagę, że w warsztatach powinno wziąć udział od 20 do 30 uczestników, sesja otwierająca powinna trwać około 30 minut, aby zapewnić wystarczającą ilość czasu na przedstawienie się wszystkich trenerów i uczestników oraz przekazanie wszystkich niezbędnych informacji na temat wydarzenia.

Dokumentacja

Niezbędne materiały (do udostępnienia w formie papierowej podczas podsesji):

01	Ostateczna wersja programu warsztatów
02	Lista trenerów
03	CV trenerów
04	Lista uczestników

Kierownik szkolenia powinien zademonstrować cały pakiet użytkownika w tej jednostce, w tym dokumentację elektroniczną, aby poinformować uczestników o wszystkich różnych funkcjach pakietu.

Profil trenera

Sesja otwierająca odbędzie się na posiedzeniu plenarnym i będzie koordynowana przez kierownika szkolenia, osobę odpowiedzialną za zapewnienie spójnego zarządzania warsztatami lub doradcę ds. szkoleń sądowych. Wartością dodaną byłoby przypisanie roli "kierownika warsztatów" osobie odpowiedzialnej za organizację warsztatów. Osoba ta byłaby najbardziej odpowiednia do przedstawienia struktury i głównych celów programu, po podjęciu wszystkich związanych z tym decyzji i nadaniu priorytetu określonym cechom szkolenia w stosunku do innych.

Część 1: Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska i Konwencja z Aarhus

Krótki opis treści i celów ogólnych

Celem tej części jest przedstawienie Konwencji z Aarhus jako głównego instrumentu, który będzie stanowił ramy dyskusji podczas warsztatów. Prezentacja przeprowadzi uczestników przez rozwój Konwencji i jej kluczowe cechy, wprowadzając mechanizm zgodności Konwencji, jej trójfilarową strukturę i najczęstsze problemy we wdrażaniu komponentu dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Konkretne punkty edukacyjne

- Rozwój, cel, główne cechy Konwencji z Aarhus
- Struktura trójfilarowa
- Mechanizm zgodności z Aarhus

Metodologia

Ta część powinna być przeprowadzona jako prezentacja na sesji plenarnej, osobiście lub online. Uczestnicy będą mieli wystarczająco dużo czasu, aby zadać pytania lub omówić wszelkie niejasne punkty i wnieść swoje własne doświadczenia, zwłaszcza związane z prawnymi zastosowaniami takich aspektów technicznych.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część powinien wynosić około 45 minut na prezentację i 15 minut więcej na komentarze i dyskusje.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska a Konwencja z Aarhus"
02	Konwencja z Aarhus: An implementation guide, Europejska Komisja Gospodarcza ONZ, 2014 r.
03	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.

Materiały dodatkowe (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów "Europejski Zielony Ład",

	COM(2019) 640 final z 11.12.2019.
02	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)
03	Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG
04	Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko
05	Europejska Konwencja Praw Człowieka, zmieniona Protokołami nr 11, 14 i 15
	Inne dokumenty
06	Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 26 lipca 2022 r., Prawo człowieka do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska (A/76/L.75)
07	Regionalne porozumienie w sprawie dostępu do informacji, udziału społeczeństwa i sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach, 4 marca 2018 r. (porozumienie z Escazu)
08	Projekt Wytycznych EKG ONZ w sprawie dostępu do informacji o środowisku i udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dotyczących środowiska (Wytyczne z Sofii, 23-25 października 1995 r.)
09	Deklaracja z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju (1992)
10	Deklaracja Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Środowiska Człowieka (Deklaracja Sztokholmska z 1972 r.)

Profil trenera

Idealny prelegent posiada wiedzę prawniczą i doświadczenie w dziedzinie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności w sprawach dotyczących środowiska. Wiedza prawna jest niezbędna, ponieważ nacisk kładziony jest na wszystkie instrumenty prawne związane z dostępem do wymiaru sprawiedliwości.

Część 2: Prawo ochrony środowiska UE i konwencja z Aarhus

Krótki opis treści i celów ogólnych

Ogólnym celem niniejszej prezentacji jest zapewnienie dogłębnego zrozumienia stopniowego wprowadzania Konwencji z Aarhus do prawa UE oraz roli sędziów krajowych w zapewnianiu dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska. Prezentacja szczegółowo omawia znaczenie orzecznictwa TSUE w

funkcjonowaniu Konwencji, biorąc pod uwagę jej brak zasady bezpośredniego stosowania prawa wspólnotowego i w tym kontekście omawia Obwieszczenie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska. Dokonano również przeglądu różnych prób politycznych podejmowanych przez Komisję w celu zapewnienia właściwego wdrożenia dostępu do wymiaru sprawiedliwości przez państwa członkowskie.

Konkretne punkty edukacyjne

- Status w Europie i bezpośredni wpływ na poziomie UE
- Zawiadomienie Komisji Europejskiej w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część powinien wynosić około 45 minut na prezentację, z dodatkowymi 15 minutami na pytania i dyskusję.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Prawo ochrony środowiska UE i Konwencja z Aarhus"
02	Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Przegląd wdrażania polityki ochrony środowiska w 2022 r., Odwrócenie tendencji dzięki przestrzeganiu przepisów w zakresie ochrony środowiska (COM/2022/438 final)
03	Wyrok z dnia 8 listopada 2022 r., Deutsche Umwelthilfe C-873/19
04	Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów "Poprawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska w UE i jej państwach członkowskich", 14 października 2020 r.
05	C(2017) 2616 final, Komunikat Komisji z dnia 28 kwietnia 2017 r. - Zawiadomienie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska
06	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.

Materiały dodatkowe (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie monitorowania gleby i jej odporności (ustawa o monitorowaniu gleby) (COM(2023) 416 final) z 5.7.2023 r.
02	Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie uzasadniania i przekazywania wyraźnych twierdzeń dotyczących ekologiczności (dyrektywa w sprawie zielonych oświadczeń) (COM(2023) 166 final), 22.3.2023 r.
03	Oczyszczanie ścieków komunalnych - wniosek złożony 26 października 2022 r. Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych (przekształcenie) (COM(2022) 541 final), 26.10.2022 r.
04	Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (wersja przekształcona) (COM(2022) 542 final), 26.10.2022
05	Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przywracania przyrody (COM(2022) 304 final) z 22.6.2022 r.
06	Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola) oraz dyrektywę Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (COM(2022) 156 final), 5.4.2022.
07	Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów "Europejski Zielony Ład", COM(2019) 640 final z 11.12.2019.
08	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE (Seveso III)
09	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)
10	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)
11	Rozporządzenie (WE) nr 1367/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6

	września 2006 r. w sprawie zastosowania postanowień Konwencji z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska do instytucji i organów Wspólnoty
12	Decyzja Rady z dnia 17 lutego 2005 r. w sprawie zawarcia w imieniu Wspólnoty Europejskiej Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (2005/370/WE) (Ratyfikacja Konwencji z Aarhus)
13	Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (dyrektywa w sprawie odpowiedzialności za środowisko)
14	Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG
15	Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Ramowa Dyrektywa Wodna)
	Orzecznictwo TSUE
16	Wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-197/18 Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland i in., ECLI:EU:C:2019:824
17	Wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., sprawa C-664/15, Protect Natur, Arten- und Landschaftsschutz przeciwko Bezirkshauptmannschaft Gmünd
18	Wyrok z dnia 18 października 2011 r., Boxus w sprawach połączonych od C-128/09 do C-131/09, C-134/09 i C-135/09
19	Wyrok z dnia 8 marca 2011 r. LZ I C-240/09

Profil trenera

Idealnym prelegentem jest osoba posiadająca wiedzę na temat praktycznego zastosowania omawianych tekstów prawnych i odpowiadającego im orzecznictwa TSUE, zarówno ze świata sądownictwa, jak i środowiska akademickiego.

Część 3: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa)

Krótki opis treści i celów ogólnych

Prezentacja przedstawia prawo osób fizycznych do wniesienia sprawy do sądu, obszerny temat, który będzie kontynuowany w części 4. Rozpoczyna się od omówienia krajowych trendów w sądowej kontroli prawa ochrony środowiska poprzez przegląd najnowszego orzecznictwa TSUE. Następnie dokonano szczegółowego przeglądu obowiązujących przepisów dotyczących prawa do wniesienia skargi do sądu w prawie międzynarodowym i europejskim oraz interakcji między nimi, wraz z odpowiednim orzecznictwem. Skupiono się na EKPC, konwencji z Aarhus i trzech konkretnych dyrektywach: dyrektywie siedliskowej, dyrektywie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko i Seveso III.

Konkretne punkty edukacyjne

- Kategorie legitymacji procesowej
- *Locus standi* dla organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną środowiska
- Zasada pierwszeństwa prawa UE
- Orzecznictwo TSUE

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część powinien wynosić około 45 minut na prezentację, z dodatkowymi 15 minutami na pytania i dyskusję.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa)"
02	C(2017) 2616 final, Komunikat Komisji z dnia 28 kwietnia 2017 r. - Zawiadomienie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska
03	Konwencja z Aarhus: An implementation guide, Europejska Komisja Gospodarcza ONZ, 2014 r.

04	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.
-----------	--

Materiały dodatkowe (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE (Seveso III)
02	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)
03	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)
04	Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (dyrektywa w sprawie odpowiedzialności za środowisko)
05	Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa)
	Orzecznictwo TSUE
06	Wyrok z dnia 6 lipca 2023 r., C 166/22, Stowarzyszenie Mieszkańców Hellfire Massy
07	Wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., Namur-Est Environnement C-463/20
08	Wyrok z dnia 2 czerwca 2022 r., FCC Česká republika C-43/21
09	Wyrok z dnia 13 stycznia 2022 r., Ville de Paris i in. przeciwko Komisji, sprawy połączone od C-177/19 P do C-179/19 P
10	Wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Vítkovice Steel C-524/20
11	Wyrok z dnia 16 grudnia 2021 r., Apollo Tyres (Węgry) C-575/20
12	Wyrok z dnia 25 listopada 2021 r., Aurubis C-271/20
13	Wyrok z dnia 11 listopada 2021 r., Energieversorgungscenter Dresden-Wilschdorf C-938/19

14	Wyrok z dnia 14 stycznia 2021 r., Stichting Varkens in Nood C-826/18
15	Wyrok z dnia 8 listopada 2016 r., LZ II C-243/15
16	Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Gruber C-570/13
17	Wyrok z dnia 19 listopada 2014 r., Client Earth EU C-404/13
18	Wyrok z dnia 19 kwietnia 2012 r., Pro-Braine i inni C-121/11
19	Wyrok z dnia 17 marca 2011 r., Brussels Hoofdstedelijk Gewest i inni C-275/09
20	Wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., Janecek C-237/07
	Orzecznictwo ETPC i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
21	Arkusze informacyjny - Środowisko a Europejska Konwencja Praw Człowieka, 09.2023
22	Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 czerwca 2023 r. w sprawie Aktürk i inni przeciwko Turcji (nr 16757/21)
23	Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 24 stycznia 2019 r. w sprawie Cordella i inni przeciwko Włochom (nr 54414/13 i 54264/15)
24	Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie dopuszczalności skargi Fägerskiöld przeciwko Szwecji z dnia 26 lutego 2008 r. (nr 37664/04)
25	Europejska Konwencja Praw Człowieka, zmieniona Protokołami nr 11, 14 i 15
	Inne dokumenty
26	Uwagi dotyczące zawiadomienia Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska. Dokument przedstawiający stanowisko. Europejska Sieć Organizacji Prawa Ochrony Środowiska (2018)

Profil trenera

Idealnym prelegentem jest profesjonalista lub pracownik naukowy posiadający wiedzę specjalistyczną w zakresie legitymacji procesowej jako ogólnego tematu i jej zastosowania w szczególności w sprawach dotyczących ochrony środowiska.

Część 4: Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa) - ciąg dalszy

Krótki opis treści i celów ogólnych

Niniejsza prezentacja kontynuuje temat z części 3, biorąc pod uwagę jego rozszerzenie i znaczenie w kontekście dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Rozszerza ona poprzednią dyskusję, analizując najistotniejsze orzecznictwo TSUE dotyczące legitymacji procesowej w sprawach dotyczących środowiska, wykorzystując je do wyjaśnienia treści prawa do wniesienia środka zaskarżenia. Następnie wyjaśniono główne obowiązki sądów krajowych, podzielone na skuteczność, terminowość, wydajność i koszty.

Konkretne punkty edukacyjne

- Legitymacja prawna osób fizycznych i organizacji pozarządowych na mocy prawa materialnego UE w zakresie ochrony środowiska
- Warunki zdolności prawnej
- Sądowa kontrola planów i programów

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część powinien wynosić około 45 minut na prezentację, z dodatkowymi 15 minutami na pytania i dyskusję.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa) - ciąg dalszy"
-----------	--

Dodatkowe materiały (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Orzecznictwo TSUE
01	Opinia rzecznika generalnego Mediny z dnia 13 lipca 2023 r., Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD C-252/22
02	Wyrok z dnia 6 lipca 2023 r., C 166/22, Stowarzyszenie Mieszkańców Hellfire Massy
03	Wyrok z dnia 22 grudnia 2022 r., JP przeciwko Ministre de la Transition

	écologique C-61/21
04	Wyrok z dnia 8 listopada 2022 r., Deutsche Umwelthilfe C-873/19
05	Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym z dnia 16 sierpnia 2022 r., Dublin 8 Residents Association C-613/22
06	Wyrok z dnia 2 czerwca 2022 r., FCC Česká republika C-43/21
07	Wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., Namur-Est Environnement C-463/20
08	Wyrok z dnia 13 stycznia 2022 r., Ville de Paris i in. przeciwko Komisji, sprawy połączone od C-177/19 P do C-179/19 P
09	Wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Vítkovice Steel C-524/20
10	Wyrok z dnia 16 grudnia 2021 r., Apollo Tyres (Węgry) C-575/20
11	Wyrok z dnia 25 listopada 2021 r., Aurubis C-271/20
12	Wyrok z dnia 11 listopada 2021 r., Energieversorgungscenter Dresden-Wilschdorf C-938/19
13	Wyrok z dnia 14 stycznia 2021 r., Stichting Varkens in Nood C-826/18
14	Wyrok z dnia 28 maja 2020 r., kraj związkowy Nadrenia Północna-Westfalia, C-535/18
15	Wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., C-752/18, Deutsche Umwelthilfe
16	Wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-197/18 Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland i in.
17	Wyrok z dnia 26 czerwca 2019 r., C-723/17, Lies Craeynest i in. przeciwko Brussels Hoofdstedelijk Gewest i Brussels Instituut voor Milieubeheer
18	Wyrok z dnia 17 października 2018 r., Klohn C-167/17
19	Wyrok z dnia 15 marca 2018 r., C-470/16 North East Pylon Pressure Campaign Limited i Maura Sheehy przeciwko An Bord Pleanála i in.
20	Wyrok z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-336/16
21	Wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., sprawa C-664/15, Protect Natur, Arten- und Landschaftsschutz przeciwko Bezirkshauptmannschaft Gmünd
22	Wyrok z dnia 19 października 2017 r., C-281/16 - Vereniging Hoekschewaards Landschap
23	Wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Folk, C-529/15

24	Wyrok z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie Komisja przeciwko Bułgarii C-488/15
25	Wyrok z dnia 8 listopada 2016 r., LZ II C-243/15
26	Opinia rzecznika generalnego Kokotta z dnia 26 października 2016 r., Wereldhave International C-448/15
27	Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Gruber C-570/13
28	Wyrok z dnia 6 października 2015 r., East Sussex C-71/14
29	Wyrok z dnia 19 listopada 2014 r., Client Earth EU C-404/13
30	Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Leth C-420/11
31	Wyrok z dnia 19 grudnia 2012 r., Komisja przeciwko Włochom C-68/11
32	Wyrok z dnia 19 kwietnia 2012 r., Pro-Braine i inni C-121/11
33	Wyrok z dnia 28 lutego 2012 r. Inter-Environnement Wallonie C-41/11
34	Wyrok z dnia 26 maja 2011 r., Stichting Natuur en Milieu C-165 do C-167/09
35	Wyrok z dnia 17 marca 2011 r., Brussels Hoofdstedelijk Gewest i inni C-275/09
36	Wyrok z dnia 30 kwietnia 2009 r., Mellor C-75/08
37	Wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., Janecek C-237/07

Profil trenera

Idealnym prelegentem jest profesjonalista lub pracownik naukowy posiadający wiedzę specjalistyczną w zakresie legitymacji procesowej jako ogólnego tematu i jej zastosowania w szczególności w sprawach dotyczących ochrony środowiska.

Część 5: Studium przypadku dotyczące legitymacji procesowej – skupienie uwagi na ochronie wód

Krótki opis treści i celów ogólnych

W tej jednostce zostanie przedstawione studium przypadku. Jest to fikcyjny przypadek, który pomoże uczestnikom pogłębić wiedzę na temat wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej wraz z Konwencją z Aarhus. Można zastosować różne podejścia i konstrukcje, a w przedstawionym przykładzie operator ośrodka narciarskiego chce przekierować wodę z pobliskiej rzeki, aby zaśnieżyć w ciepłych okresach pogodowych, na co ubiega się o pozwolenie od władz wodnych. Różni członkowie społeczeństwa chcą uczestniczyć w procedurze, aby zapobiec realizacji projektu, wyrażając obawy dotyczące środowiska. Władze wodne wydają jednak pozwolenie, uznając je za zgodne z Ramową Dyrektywą

Wodną i odrzucając potrzebę udziału społeczeństwa w tym procesie. Sprzeciwiający się wnoszą sprawę do sądu o cofnięcie pozwolenia. Uczestnicy proszeni są o przeanalizowanie sprawy, a następnie omówienie i przedyskutowanie czy udział społeczeństwa był wymagany przez prawo i czy powodowie mają legitymację procesową do wniesienia sprawy do sądu.

Konkretne punkty edukacyjne / pytania dotyczące studium przypadku

- Aspekty prawne dotyczące *locus standi*
- Zastosowanie do przepisów dotyczących ochrony wód

Metodologia

Trener przedstawi sprawę, podnosząc główne cechy faktyczne. Po prezentacji wprowadzającej uczestnicy zostaną podzieleni na grupy po 6-8 osób. Grupy omówią sprawę w oparciu o prawo UE i prawo krajowe (proceduralne). Po zakończeniu dyskusji grupowej uczestnicy powrócą na salę plenarną. Każda grupa będzie miała sprawozdawcę, który wyjaśni wyniki ich dyskusji, trener skomentuje ich ustalenia, a grupa będzie miała możliwość dalszej dyskusji.

Ramy czasowe

Wprowadzenie do studium przypadku powinno zająć 15 minut; następnie uczestnicy podzielą się na grupy. Dyskusja na temat przypadku zajmie około 45 minut, a następna dyskusja plenarna, w tym podsumowanie, zajmie kolejne 30 minut.

Dokumentacja

Niezbędne materiały (do udostępnienia w formie papierowej podczas podsesji):

01	Studium przypadku
02	Odpowiednie prawodawstwo europejskie
03	Odpowiednie ustawodawstwo danego państwa członkowskiego

Profil trenera

Ciągłe szkolenie sędziów na ten temat może być bardziej skuteczne, gdy jest prowadzone przez kolegę, który ma takie samo doświadczenie zawodowe ("mówi tym samym językiem"). Idealnym prelegentem mógłby być zatem sędzia posiadający doświadczenie w zakresie legitymacji procesowej w sprawach z zakresu ochrony środowiska lub doświadczony profesor prawa ochrony środowiska.

Część 6: Transpozycja prawa UE do polskiego prawa ochrony środowiska

Krótki opis zawartości i celów ogólnych

Ogólnym celem niniejszej prezentacji jest podkreślenie, w jaki sposób różne instrumenty unijnego prawa ochrony środowiska zostały transponowane do polskiego prawa ochrony środowiska. Prezentacja rozpoczyna się od podziału kompetencji w zakresie prawa ochrony środowiska pomiędzy UE i państwa członkowskie oraz opisanie głównych cech unijnego prawa ochrony środowiska. Następnie skoncentruje się na transpozycji do polskiego prawa nie tylko prawa UE, ale także przepisów Konwencji z Aarhus dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości, pokazując przykłady zastosowania tych instrumentów w orzecznictwie krajowym. Wreszcie, prowadzący omawia naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska w Polsce, pokazując obowiązki prawne, procesy i konsekwencje naruszeń, wraz z praktycznymi przykładami orzecznictwa TSUE i komunikatów Komisji.

Konkretne punkty edukacyjne / pytania dotyczące studium przypadku

- Przegląd transpozycji materialnego prawa ochrony środowiska (ELD, IED, EIA/SEA, dyrektywa w sprawie jakości powietrza, dyrektywa w sprawie hałasu w środowisku, dyrektywa wodna i powodziowa, dyrektywa w sprawie odpadów, dyrektywa siedliskowa i ptasia)
- Postępowania przeciwko Polsce w sprawie naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Czas trwania

Czas przeznaczony na tę część powinien wynosić około 55 minut na prezentację, z dodatkowymi 15 minutami na pytania i dyskusję.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Transpozycja prawa UE do polskiego prawa ochrony środowiska"
02	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.

Dodatkowe materiały (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE (Seveso III)
02	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)
03	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)
04	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wersja ujednolicona) (dyrektywa ptasia)
05	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (uchylona: dyrektywa 2006/12/WE, 91/689/EWG i 75/439/EWG) (dyrektywa ramowa w sprawie odpadów)
06	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE (wersja skonsolidowana) z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (dyrektywa w sprawie jakości powietrza)
07	Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa)
08	Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zarządzania szkodami wyrządzonym środowisku naturalnemu (dyrektywa w sprawie odpowiedzialności za środowisko)
09	Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG
10	Dyrektywa 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (dyrektywa w sprawie hałasu w środowisku)
11	Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko

12	Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Ramowa Dyrektywa Wodna)
13	Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa)
	Orzecznictwo TSUE
14	Wyrok z dnia 20 kwietnia 2023 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce (Bruit dans l'environnement) C-602/21
15	Wyrok z dnia 2 marca 2023 r., C-432/21, Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej
16	Wyrok z dnia 31 maja 2018 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-526/16
17	Wyrok z dnia 17 kwietnia 2018 r., Komisja przeciwko Polsce (Puszcza Białowieska) C-441/17
18	Wyrok z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-336/16
19	Wyrok z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-648/13
20	Wyrok z dnia 30 marca 2015 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-320/13
21	Wyrok z dnia 20 listopada 2014 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-356/13
22	Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-281/11
23	Wyrok z dnia 19 kwietnia 2012 r., Pro-Braine i inni C-121/11
24	Wyrok z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-46/11
25	Wyrok z dnia 26 stycznia 2012 r., Komisja przeciwko Polsce C-197/11
26	Wyrok z dnia 9 grudnia 2008 r., Komisja przeciwko Francji C-121/07
27	Wyrok z dnia 25 listopada 2003 r., Komisja przeciwko Hiszpanii C-278/01
28	Wyrok z dnia 4 lipca 2000 r., Komisja przeciwko Grecji C-387/97
	Ustawodawstwo krajowe
29	Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie
30	Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach

	oddziaływania na środowisko
31	Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie
32	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
33	Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków
34	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska
35	Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym
36	Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa
37	Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej
38	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym
39	Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny
	Orzecznictwo krajowe
40	Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 marca 2020 r. IV SA/WA 1248/19
41	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 24 kwietnia 2018 r., II OSK 2743/17
	Inne dokumenty
42	Wróbel, Andrzej. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej: komentarz. Wydawnictwo CH Beck, 2013.

Profil trenera

Idealny prelegent to profesjonalista lub pracownik naukowy posiadający wiedzę specjalistyczną w zakresie krajowego prawa ochrony środowiska, transpozycji i postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego.

Część 7: Zakres i standard kontroli sądowej: Prawo UE i prawo polskie

Krótki opis treści i celów ogólnych

Ogólnym celem niniejszej prezentacji jest przedstawienie standardów kontroli sądowej wynikających z Konwencji z Aarhus oraz sposobu, w jaki zostały one włączone do europejskich i krajowych systemów prawnych. Autor najpierw przedstawia, w jaki sposób dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska wpisuje się w porządek prawny UE, omawiając autonomię prawa UE, odesłania prejudycjalne i relacje między sądami krajowymi i unijnymi oraz zasady prawa UE. Następnie szczegółowo wyjaśnia charakter Konwencji z Aarhus, analizując postanowienia art. 9, jej trójfilarową strukturę oraz wynikające z nich standardy kontroli sądowej. Omówiono również odpowiedni zakres kontroli sądowej w sprawach dotyczących środowiska, a także normy prawne dotyczące odpowiednich i skutecznych środków odwoławczych, wraz z najistotniejszym orzecznictwem TSUE.

Konkretne punkty edukacyjne

- Podstawy kontroli sądowej
- Intensywność kontroli sądowej
- Orzecznictwo TSUE
- Polskie prawo i orzecznictwo

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część wyniesie około 45 minut, po czym nastąpi 15 minut na pytania i dyskusję.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Zakres i standard kontroli sądowej: Prawo unijne i polskie"
02	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.

Dodatkowe materiały (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Zawiadomienie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (2017/C 275/01)
02	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2016/C 202/02)
03	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)
04	Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (dyrektywa w sprawie odpowiedzialności za środowisko)
05	Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG
06	Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa)
	Orzecznictwo TSUE
07	Wyrok z dnia 2 marca 2023 r., C-432/21, Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej
08	Wyrok z dnia 22 grudnia 2022 r., JP przeciwko Ministre de la Transition écologique C-61/21
09	Wyrok z dnia 28 maja 2020 r., C-535/18, kraj związkowy Nadrenia Północna-Westfalia
10	Wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., C-752/18, Deutsche Umwelthilfe
11	Opinia rzecznika generalnego Bota z dnia 29 stycznia 2019 r., CETA z Kanadą, opinia 1/17
12	Wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., sprawa C-664/15, Protect Natur, Arten- und Landschaftsschutz przeciwko Bezirkshauptmannschaft Gmünd
13	Wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Folk, C-529/15
14	Wyrok z dnia 8 listopada 2016 r., LZ II C-243/15
15	Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Gruber C-570/13

16	Wyrok z dnia 6 października 2015 r., East Sussex C-71/14
17	Wyrok z dnia 7 listopada 2013 r., Altrip C-72/12
18	Wyrok z dnia 11 kwietnia 2013 r., Edwards i Pallikaropoulos C-260/11
19	Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Leth C-420/11
20	Wyrok z dnia 15 stycznia 2013 r., Križan C-416/10
21	Wyrok z dnia 8 marca 2011 r. LZ I C-240/09
22	Wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., Janecek C-237/07
23	Wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r., Wells C-201/02
24	Wyrok z dnia 21 lipca 2001 r., Azienda Agro-Zootecnica Franchini sarl i Eolica di Altamura Srl przeciwko Regione Puglia C-2/10
25	Wyrok z dnia 24 października 1996 r., Kraaijeveld C-72/95

Profil trenera

Idealnym prelegentem jest osoba posiadająca dokładną znajomość europejskich i krajowych przepisów i standardów dotyczących kontroli sądowej, a także odpowiedniego orzecznictwa na szczeblu europejskim i krajowym.

Część 8: Polskie orzecznictwo w sprawach dotyczących środowiska - nacisk na dostęp do wymiaru sprawiedliwości

Krótki opis treści i celów ogólnych

Ogólnym celem tej części jest praktyczna prezentacja krajowego wdrożenia standardów dostępu do wymiaru sprawiedliwości zawartych w Konwencji z Aarhus i powiązanym prawie UE oraz orzecznictwie, na przykładzie spraw dotyczących sądowej kontroli planów i programów. Prowadzący najpierw przypomina standardy dotyczące legitymacji procesowej i kontroli sądowej określone w Konwencji, wzmacniając poprzednią jednostkę. Następnie wyjaśnia, w jaki sposób standardy te zostały wprowadzone do polskiego prawa i orzecznictwa. Przedstawione zostanie europejskie orzecznictwo dotyczące kontroli planów i programów, które zostanie zastosowane do problemu legitymacji procesowej osób fizycznych i organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną środowiska w Polsce w odniesieniu do sądowej kontroli aktów prawa miejscowego.

Konkretne punkty edukacyjne

- Przegląd polskiego orzecznictwa
- Jak stosować dorobek z Aarhus i przepisy UE dotyczące dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu polskiegoPrzypadki szczególne: sądowa kontrola planów i programów

Metodologia

Ta część powinna być przeprowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część powinien wynosić około 30 minut na prezentację, a następnie 15 minut na dyskusję i wymianę doświadczeń.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Polskie orzecznictwo w sprawach środowiskowych - nacisk na dostęp do wymiaru sprawiedliwości".
02	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.

Materiały dodatkowe (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2016/C 202/02)
02	Zawiadomienie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (2017/C 275/01)
03	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)
04	Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (dyrektywa w sprawie odpowiedzialności za środowisko)
05	Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG
06	Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko
07	Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa)
	Orzecznictwo TSUE
08	Wyrok z dnia 18 kwietnia 2023 r. w sprawie L przeciwko M C-463/11
09	Wyrok z dnia 2 marca 2023 r., C-432/21, Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej
10	Wyrok z dnia 28 maja 2020 r., C-535/18, kraj związkowy Nadrenia Północna-Westfalia
11	Wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., sprawa C-664/15, Protect Natur, Arten- und Landschaftsschutz przeciwko Bezirkshauptmannschaft Gmünd
12	Wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Folk, C-529/15
13	Wyrok z dnia 8 listopada 2016 r., LZ II C-243/15
14	Wyrok z dnia 28 czerwca 2016 r., Association France Nature Environnement - C-379/15
15	Opinia rzecznika generalnego Kokotta w sprawie C-243/15, 30.06.2016 r.

16	Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Gruber C-570/13
17	Wyrok z dnia 28 lutego 2012 r. Inter-Environnement Wallonie C-41/11
18	Wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., Janecek C-237/07
	Ustawodawstwo krajowe
19	Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym
20	Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa
21	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym
	Orzecznictwo krajowe
22	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 lipca 2022 r., III OSK 1512/22
23	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 stycznia 2018 r., II OSK 3218/17
24	Postanowienie NSA z dnia 18 października 2017 r., II OSK 2336/17
25	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 października 2017 r., II OSK 2559/16
26	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 marca 2017 r., II OSK 1941/15
27	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 lutego 2017 r., II OSK 1497/15
28	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 15 lutego 2017 r., II OSK 1277/15
29	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 14 kwietnia 2011 r., I OSK 5/11
	Inne dokumenty
30	Konwencja z Aarhus: An implementation guide, Europejska Komisja Gospodarcza ONZ, 2014.
31	Ustalenia i zalecenia dotyczące komunikatu ACCC/C/2005/11 w sprawie przestrzegania przepisów przez Belgię, przyjęte przez Komitet ds. Zgodności w dniu 16 czerwca 2006 r.

Profil trenera

Idealny prelegent to nauczyciel lub praktyk posiadający wiedzę na temat wdrażania europejskiego prawa ochrony środowiska na szczeblu krajowym. Przede wszystkim prelegent powinien być zaznajomiony z orzecznictwem dotyczącym dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska.

Część 9: Koszty postępowania sądowego i terminy procedur

Krótki opis treści i celów ogólnych

Ogólnym celem niniejszej prezentacji jest zapewnienie zrozumienia szczególnej kwestii dostępu do wymiaru sprawiedliwości, jaką są koszty. W prezentacji szczegółowo opisano, w jaki sposób kwestia ta została uwzględniona w sprawach dotyczących środowiska w Konwencji z Aarhus i dorobku prawnym UE. Autor omawia instytucję pomocy prawnej, terminy mające zastosowanie w sprawach środowiskowych do wniesienia roszczenia i wydania orzeczenia przez sąd oraz związane z tym orzecznictwo TSUE.

Konkretne punkty edukacyjne

- Nadmierne i wygórowane koszty dostępu do wymiaru sprawiedliwości
- Rozsądne terminy procedur sądowych
- Orzecznictwo TSUE

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część będzie wynosił około 45 minut na prezentację, a następnie 15 minut na dyskusję i wymianę doświadczeń.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Koszty postępowania sądowego i ograniczenia czasowe procedur"
02	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus), 25 czerwca 1998 r.

Dodatkowe materiały (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2016/C 202/02)
02	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (tekst jednolity)

	Orzecznictwo TSUE
03	Wyrok z dnia 17 listopada 2016 r., Stadt Wiener Neustadt C-348/15
04	Wyrok z dnia 13 lutego 2014 r., Komisja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu C-530/11
05	Wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Pohl C-429/12
06	Wyrok z dnia 11 kwietnia 2013 r., Edwards i Pallikaropoulos C-260/11
07	Wyrok z dnia 8 września 2011 r., Q-Beef i Bosschaert C-89/10 i C-96/10
08	Wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Barth C-542/08
09	Wyrok z dnia 16 lipca 2009 r. Komisja przeciwko Irlandii C-427/07
	Ustawodawstwo krajowe
10	Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko
11	Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego

Profil trenera

Wskazany prelegent to osoba posiadająca szczegółową wiedzę na temat kosztów postępowania sądowego w krajowym systemie sądownictwa, najlepiej prokurator, sędzia lub prawnik pracujący w tym systemie, który może przedstawić spostrzeżenia z codziennej praktyki w kraju.

Część 10: Skuteczne środki odwoławcze - obowiązek sędziego krajowego

Krótki opis zawartości i celów ogólnych

Ogólnym celem niniejszej prezentacji jest przedstawienie głównych zasad prawa UE w odniesieniu do skutecznych środków odwoławczych, a także ich interpretacji przez TSUE oraz ich zastosowania w prawie polskim i orzecznictwie. Analizowane są zasady równoważności, autonomii proceduralnej, skuteczności i efektywności, z przedstawieniem ich pod-zasad i elementów składowych. Omówiono również środki tymczasowe.

Konkretne punkty edukacyjne

- Zasada równoważności i zasada skuteczności
- Środki tymczasowe (zabezpieczenie roszczeń)
- Orzecznictwo TSUE

Metodologia

Ta jednostka powinna być prowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście, zachęcając do zadawania pytań i dyskusji.

Czas trwania

Czas przeznaczony na tę jednostkę będzie wynosił około 45 minut na prezentację, a następnie 15 minut na dyskusję i wymianę doświadczeń.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Skuteczne środki odwoławcze - obowiązek sędziego krajowego"
-----------	--

Dodatkowe materiały (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2016/C 202/02)
	Orzecznictwo TSUE
02	Wyrok z dnia 22 grudnia 2022 r., JP przeciwko Ministre de la Transition écologique C-61/21
03	Wyrok z dnia 17 listopada 2016 r., Stadt Wiener Neustadt C-348/15
04	Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Gruber C-570/13

05	Wyrok z dnia 6 października 2015 r., East Sussex C-71/14
06	Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Leth C-420/11
07	Wyrok z dnia 15 stycznia 2013 r., Križan C-416/10
08	Wyrok z dnia 12 maja 2011 r., Bund für Umwelt und Naturschutz C-115/09
09	Wyrok z dnia 8 marca 2011 r. LZ I C-240/09
10	Wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Barth C-542/08
11	Wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., Janecek C-237/07
12	Wyrok z dnia 13 marca 2007 r., Unibet C-432/05
	Ustawodawstwo krajowe
13	Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko
14	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska
	Orzecznictwo krajowe
15	Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 18 lipca 2023 r., sygn. akt III OZ 331/23
16	Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 24 marca 2015 r., II OSK 4/15
17	Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2008 r., III SK 23/07

Profil trenera

Bieżące szkolenia dla sędziów na ten temat mogą być najbardziej owocne, gdy są prowadzone przez kolegę z takim samym doświadczeniem zawodowym ("mówiącego tym samym językiem"). Idealnym prelegentem byłby zatem doświadczony sędzia, który może mówić o swoich obowiązkach jako sędziego, zarówno w zakresie prawa europejskiego, jak i prawa krajowego.

Część 11: Studium przypadku dotyczące kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych - Skupienie uwagi na ocenie oddziaływania na środowisko (OOŚ) w Polsce

Krótki opis treści i celów ogólnych

W tej części zostanie przedstawione studium przypadku. Jest to fikcyjny przypadek, który pomoże uczestnikom pogłębić wiedzę na temat wdrażania dyrektywy w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w Polsce. Można stosować różne podejścia i konstrukcje, a w przedstawionym przykładzie grupa jest podzielona na dwie grupy robocze, które będą rozwiązywać uzupełniające się aspekty tego samego przypadku. Sprawa dotyczy budowy fermy trzody chlewnej w pobliżu rzeki stanowiącej granicę międzynarodową. Organ ochrony środowiska podejmuje różne decyzje w zależności od grupy: albo OOŚ jest potrzebna, albo nie. Obie decyzje zostały zaskarżone, z tą różnicą, że w przypadku braku OOŚ organ pominął również procedurę udziału społeczeństwa. Powodowie są również różni w każdym przypadku. Po przedstawieniu faktów uczestnicy proszeni są o przeanalizowanie sprawy, a następnie omówienie i przedyskutowanie, który z wnioskodawców ma legitymację procesową przed sądem oraz w jaki sposób sąd ma odnieść się do ich zastrzeżeń do decyzji władz.

Konkretne punkty edukacyjne / pytania dotyczące studium przypadku

- Aspekty prawne dotyczące kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych
- Zastosowanie do ocen oddziaływania na środowisko w Polsce

Metodologia

Trener przedstawi sprawę, podnosząc główne cechy faktyczne. Po prezentacji wprowadzającej uczestnicy zostaną podzieleni na grupy po 6-8 osób. Grupy omówią sprawę w oparciu o prawo UE i prawo krajowe (proceduralne). Po zakończeniu dyskusji grupowej uczestnicy powrócą na salę plenarną. Każda grupa będzie miała sprawozdawcę, który wyjaśni wyniki ich dyskusji, trener skomentuje ich ustalenia, a grupa będzie miała możliwość dalszej dyskusji.

Ramy czasowe

Wprowadzenie do studium przypadku powinno zająć 15 minut; następnie uczestnicy podzielą się na grupy. Dyskusja na temat przypadku zajmie około 45 minut, a następna dyskusja plenarna, w tym podsumowanie, zajmie kolejne 30 minut.

Dokumentacja

Niezbędne materiały (do udostępnienia w formie papierowej podczas podsesji):

01	Studium przypadku
02	Odpowiednie prawodawstwo europejskie

03	Odpowiednie ustawodawstwo danego państwa członkowskiego
----	---

Profil trenera

Ciągłe szkolenie sędziów na ten temat może być bardziej skuteczne, gdy jest prowadzone przez kolegę, który ma takie samo doświadczenie zawodowe ("mówi tym samym językiem"). Idealnym prelegentem mógłby być zatem sędzia doświadczony w zakresie kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych w sprawach dotyczących środowiska lub doświadczony profesor prawa ochrony środowiska.

Część 12: Domniemane naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska transponowane do polskiego prawodawstwa – skupienie uwagi na zastosowaniu

Krótki opis treści i celów ogólnych

Ogólnym celem tej części jest dogłębne zrozumienie procedury odesłania prejudycjalnego, koncentrując się na przypadkach nieprawidłowej lub niepełnej transpozycji, w których sędzia krajowy będzie wymagał orzeczenia w sprawie interpretacji lub ważności pierwotnego aktu prawnego UE, aby kontynuować postępowanie. Prezentacja pokrótce przedstawia koncepcje domniemań prawnych i faktycznych oraz podstawy prawne unijnego prawa ochrony środowiska i kontroli sądowej. Następnie autor przedstawia wskazówki dotyczące identyfikacji naruszeń prawa UE w transpozycjach krajowych i omawia rolę sędziów krajowych we wdrażaniu prawa UE. Główna część prezentacji szczegółowo omawia każdy aspekt wstępnych procedur prejudycjalnych, przedstawiając krok po kroku obowiązki sędziów krajowych i to, czego mogą oczekiwać od TSUE.

Konkretne punkty edukacyjne

- Praktyczne wskazówki dotyczące analizy prawa krajowego i identyfikacji naruszeń
- Jak radzić sobie na etapie dopuszczalności
- Rola orzeczeń w trybie prejudycjalnym
- Orzecznictwo TSUE

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście. Dyskusje i pytania powinny być maksymalnie stymulowane.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część wyniesie około 45 minut na prezentację, a następnie 15 minut na dyskusję i wymianę doświadczeń.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Domniemane naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska transponowane do polskiego prawodawstwa - nacisk na stosowanie"
02	Zalecenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dla sądów krajowych dotyczące wszczynania postępowań prejudycjalnych (2016/C 439/01)
03	Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości, Dz.U. L 265 z 29.9.2012.

Materiały dodatkowe (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Przegląd wdrażania polityki ochrony środowiska 2022: Odwrócenie tendencji dzięki przestrzeganiu przepisów w zakresie ochrony środowiska (COM/2022/438 final)
02	Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/591 z dnia 6 kwietnia 2022 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2030 r.
	Orzecznictwo TSUE
03	Postanowienie z dnia 17 lipca 2023 r., Jurtukala C-55/23
04	Wyrok z dnia 17 maja 2023 r., BK i ZhP (częściowe zawieszenie postępowania) C-176/22
05	Wyrok z dnia 30 marca 2023 r., IP i in. (ustalenie prawidłowości niektórych faktów w postępowaniu głównym II) C-269/22
06	Postanowienie z dnia 15 grudnia 2022 r., Centro Petroli Roma (wyjątki od obowiązku odesłania prejudycjalnego) C-597/21
07	Wyrok z dnia 24 listopada 2022 r., Banco Cetelem (umorzenie postępowania) C-302/21
08	Wyrok z dnia 28 kwietnia 2022 r., Gräfendorfer Geflügel und Tiefkühlfeinkost C-415/20
09	Wyrok z dnia 6 października 2021 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi (wyjątki od obowiązku odesłania prejudycjalnego) C-561/19
10	Wyrok z dnia 27 lutego 2018 r., Associação Sindical dos Juízes Portugueses C-64/16
11	Wyrok z dnia 28 kwietnia 2015 r., Sugars i Sidul Açúcares przeciwko Komisji C-456/13
12	Opinia z dnia 18 grudnia 2014 r., przystąpienie UE do EKPC 2/13
13	Wyrok z dnia 3 października 2013 r., Inuit C-583/11P
14	Opinia 1/09 z dnia 8 marca 2011 r. w sprawie utworzenia jednolitego systemu sądowego rozstrzygania sporów patentowych
	Inne dokumenty

15	Z. Radwański, M. Zieliński, <i>Normy i przepisy prawa cywilnego</i> , [w:] M. Safjan (red.), <i>System prawa prywatnego. Prawo cywilne - część ogólna</i> , t. 1, Warszawa 2007
16	A. Kunicki, <i>Domniemania w prawie rzeczowym</i> , Warszawa 1969

Profil trenera

Idealnym prelegentem jest doświadczony sędzia lub profesor posiadający wiedzę specjalistyczną w zakresie krajowej transpozycji unijnego prawa ochrony środowiska i jego stosowania.

Część 13: Wstępna procedura prejudycjalna w zakresie wykładni i ważności w kontekście ochrony sądowej UE w sprawach dotyczących środowiska

Krótki opis treści i celów ogólnych

Ogólnym celem tej części jest zrozumienie kluczowych aspektów związanych z rolą sędziego krajowego we wdrażaniu europejskiego prawa ochrony środowiska, a także wyjaśnienie znaczenia odesłania prejudycjalnego jako narzędzia do tego celu. W tym celu należy położyć nacisk na analizę sposobu, w jaki sędziowie i prokuratorzy krajowi będą właściwie interpretować i wdrażać główne przepisy unijnego prawa ochrony środowiska związane z dostępem do wymiaru sprawiedliwości na szczeblu krajowym. Znaczna część tego rozdziału poświęcona jest procedurze odesłania prejudycjalnego, która zajmuje istotne miejsce w zestawie narzędzi prawnych UE dla sędziów krajowych. W prezentacji wykorzystano następnie dyrektywę w sprawie emisji przemysłowych, aby zilustrować, w jaki sposób procedura prejudycjalna i inne zasady prawa UE są zintegrowane w sprawie z zakresu prawa ochrony środowiska.

Konkretne punkty edukacyjne

- Artykuł 267 TFUE
- Sądy krajowe i jednolita interpretacja unijnego prawa ochrony środowiska

Metodologia

Ta część powinna być prowadzona jako bezpośrednia prezentacja na sesji plenarnej, online lub osobiście. Dyskusje i pytania powinny być maksymalnie stymulowane.

Ramy czasowe

Czas przeznaczony na tę część będzie wynosił około 45 minut na prezentację, a następnie 15 minut na dyskusję i wymianę doświadczeń.

Dokumentacja

Niezbędne materiały:

01	Prezentacja PowerPoint: "Wstępna procedura prejudycjalna w zakresie wykładni i ważności w kontekście ochrony sądowej UE w sprawach z zakresu ochrony środowiska"
-----------	--

Dodatkowe materiały (do dołączenia do dokumentacji elektronicznej):

	Europejskie prawodawstwo i dokumenty
01	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2016/C 202/02)
02	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada

	2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)
	Orzecznictwo TSUE
03	Zalecenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dla sądów krajowych dotyczące wszczynania postępowań prejudycjalnych (2016/C 439/01)
04	Opinia rzecznika generalnego Kokotta w sprawie C-416/10, 19.04.2012 r.
05	Wyrok z dnia 14 lipca 1998 r., Safety Hi-Tech C-284/95
06	Wyrok z dnia 14 grudnia 1995 r., Peterbroek C-312/93

Profil trenera

Idealnym prelegentem jest doświadczony sędzia w dziedzinie prawa ochrony środowiska lub profesor posiadający wiedzę specjalistyczną w zakresie procedury prejudycjalnej.

Część 14: Studium przypadku dotyczące roli sędziego przy rozpatrywaniu spraw dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - orzeczenie w trybie prejudycjalnym

Krótki opis treści i celów ogólnych

W tej części zostanie przedstawione studium przypadku. Jest to fikcyjny przypadek, który pomoże uczestnikom pogłębić wiedzę na temat stosowania wstępnej procedury prejudycjalnej w sprawach dotyczących środowiska. Można stosować różne podejścia i konstrukcje, a w przedstawionym przykładzie import "lamp grzewczych" z Chin do UE zostaje zatrzymany przez organ celny, twierdząc, że te lampy grzewcze są tylko żarówkami, które są zakazane na mocy rozporządzenia 244/2009. Sprzedawca lamp grzewczych wnosi sprawę do sądu krajowego, twierdząc, że sprzedaż jego lamp grzewczych jest dozwolona na mocy odpowiednich przepisów, a decyzja organu celnego narusza jego prawa konstytucyjne. Twierdzi również, że samo rozporządzenie powinno zostać uchylone przez sąd, ponieważ nie uwzględnia ono wpływu na środowisko "nowszych" żarówek, które mogą być sprzedawane. Uczestnicy proszeni są o przeanalizowanie sprawy, a następnie omówienie i debatę na temat możliwego powodzenia roszczenia, tego, czy powód może powoływać się na prawa konstytucyjne w tej sprawie oraz jak mogłaby wyglądać potencjalna wstępna procedura referencyjna w tej sprawie.

Konkretne punkty edukacyjne / pytania dotyczące studium przypadku

- Aspekty prawne dotyczące dostępu do wymiaru sprawiedliwości i procedury odesłania prejudycjalnego
- Zastosowanie do sprawy dotyczącej sądowej kontroli unijnego prawa ochrony środowiska

Metodologia

Trener przedstawi sprawę, podnosząc główne cechy faktyczne. Po prezentacji wprowadzającej uczestnicy zostaną podzieleni na grupy po 6-8 osób. Grupy omówią sprawę w oparciu o prawo UE i prawo krajowe (proceduralne). Po zakończeniu dyskusji grupowej uczestnicy powrócą na salę plenarną. Każda grupa będzie miała sprawozdawcę, który wyjaśni wyniki ich dyskusji, trener skomentuje ich ustalenia, a grupa będzie miała możliwość dalszej dyskusji.

Ramy czasowe

Wprowadzenie do studium przypadku powinno zająć 15 minut; następnie uczestnicy podzielą się na grupy. Dyskusja na temat przypadku zajmie około 45 minut, a następna dyskusja plenarna, w tym podsumowanie, zajmie kolejne 30 minut.

Dokumentacja

Niezbędne materiały (do udostępnienia w formie papierowej podczas podsesji):

01	Studium przypadku
02	Odpowiednie prawodawstwo europejskie
03	Odpowiednie ustawodawstwo danego państwa członkowskiego

Profil trenera

Ciągłe szkolenie sędziów na ten temat może być bardziej skuteczne, gdy jest prowadzone przez kolegę, który ma takie samo doświadczenie zawodowe ("mówi tym samym językiem"). Idealnym prelegentem mógłby być zatem sędzia doświadczony w zakresie kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych w sprawach dotyczących środowiska lub doświadczony profesor prawa ochrony środowiska.

Część 15: Sesja zamykająca - ocena warsztatów

Krótki opis zawartości

W końcowej sesji warsztatów zostaną wyciągnięte wnioski, a uczestnicy zostaną poproszeni o ocenę wydarzenia.

Cele ogólne

Uczestnicy przekażą informacje zwrotne na temat całego wydarzenia, informacji wstępnych, dokumentacji warsztatów, modułu e-learningowego oraz przydatności warsztatów w ich codziennej pracy.

Konkretne punkty edukacyjne

- Podsumowanie wydarzenia
- Uzyskiwanie informacji zwrotnych
- Wykorzystanie informacji zwrotnych i ocen do ulepszenia modułu szkoleniowego (dla organizatorów)

Metodologia

Uczestnicy wezmą udział w sesji plenarnej, online lub osobiście. Przed rozpoczęciem końcowej dyskusji i oceny wydarzenia każdy uczestnik powinien wypełnić anonimowy formularz oceny. Jeśli to możliwe, w końcowej sesji ewaluacyjnej powinni uczestniczyć wszyscy uczestnicy, tj. prelegenci, kierownik szkolenia i/lub doradca ds. szkolenia sędziów. Kierownik szkolenia powinien zachęcać uczestników do otwartej wypowiedzi na temat ich wrażeń z warsztatów.

Ramy czasowe

Sesja zamykająca powinna trwać od 15 do 30 minut.

Dokumentacja

Niezbędne materiały (do udostępnienia w formie papierowej podczas podsesji):

01	Formularz oceny
-----------	-----------------

Profil trenera

Sesja zamykająca będzie prowadzona przez kierownika szkolenia i/lub doradcę ds. szkolenia sędziów.

Załącznik I: Szablon orientacyjnego programu warsztatów

Access to Justice in Environmental Cases

WORKSHOP FOR POLISH JUDGES

Warsaw, 11-13 October 2023

Envisaged Speakers and Trainers

Mariusz Baran, Assistant Professor at the Centre of Environmental Law of the Jagiellonian University, Krakow

Luisa Cortat, Course Director, European Public Law, ERA, Trier

Barbara Iwańska, Professor at the Jagiellonian University, Krakow

Jerzy Jendrośka, Managing Partner at Jendrośka Jerzmański Bar and Partners (JJB), Professor at the University of Opole and Riga Graduate School of Law, member/Vice-Chair of the Aarhus Convention Compliance Committee

Matthias Keller, Presiding Judge, Administrative Court, Aachen

Klaus Lennhart, Judicial Training Advisor, ERA, Trier; former Presiding Judge, Higher Administrative Court, Mannheim

Adam Nagy, Environmental Rule of Law & Governance, DG Environment, European Commission, Brussels

Vojtěch Vornáčka, Legal Advisor (Supreme Administrative Court of the Czech Republic) and Assistant Professor (Masaryk University), Brno

Teresa Danuta Zygliewska, Judge of the Supreme Administrative Court (General Administrative Chamber, 3rd Division), Warsaw

Key topics

- Aarhus Convention
- EU environmental law and the Aarhus acquis
- Right to bring a legal challenge (legal standing)
- Access to justice and substantive EU law
- Scope and standard of judicial review
- Effective remedies
- Litigation costs and time limits of the procedures
- Preliminary reference procedure
- Breaches in transposition of EU environmental law
- Overview of Polish environmental law transposition
- Overview of Polish case law
- Case law of the CJEU
- Case studies

Languages

Polish and English
(with simultaneous interpretation)

Event number

423DV138

Organiser

ERA (Luisa Cortat) on behalf of the European Commission (contracting authority) in cooperation with Chancellery of the President of the Polish Supreme Administrative Court

**SUPREME ADMINISTRATIVE
COURT OF POLAND**

Financed by the "Cooperation with National Judges in the field of Environmental Law" programme of the European Union

european.law

Workshop for Polish Judges on Access to Justice in Environmental Cases

Wednesday, 11 October 2023

- 09:00 Arrival and registration of participants
- 09:15 **Welcome and introduction**
Representative of the Polish Supreme Administrative Court
Luisa Cortat, Course Director, ERA
-
- I. SETTING THE SCENE**
- 09:45 **Access to justice on environmental matters and the Aarhus Convention**
- Development, aim, main features of the Aarhus Convention
 - The three-pillar structure
 - The Aarhus Compliance mechanism
- Jerzy Jendrośka
- 10:45 Discussion
- 11:00 Coffee break
- 11:30 **EU environmental law and the Aarhus Convention**
- Status in Europe and direct effect at EU level
 - European Commission Notice on Access to Justice in Environmental Matters
- Adam Nagy
- 12:15 Discussion
- 12:30 Lunch
-
- II. THE AARHUS REQUIREMENTS AND EU LAW**
- 13:30 **Right to bring a legal challenge (legal standing)**
- Categories of legal standing rights
 - Locus standi for environmental NGOs
 - Principle of primacy of EU law
 - CJEU case law
- Vojtěch Vornáček
- 14:15 Quiz and discussion
- 14:30 **Right to bring a legal challenge (legal standing) – cont.**
- Legal standing for individuals and NGOs under substantive EU environmental law
 - Conditions of legal standing
 - Judicial review of plans and programmes
- Vojtěch Vornáček
- 15:15 Discussion
- 15:30 Coffee break
- 16:00 **Case study on legal standing – focus on water protection**
- Introduction to the case study
 - Working groups
 - Plenary discussion of the results
- Klaus Lennhart
- 17:30 End of first day
- 19:00 Dinner

Thursday, 12 October 2023

- 09:00 **Introduction**
Luisa Cortat
-
- III. ENVIRONMENTAL LAW AND ACCESS TO JUSTICE IN POLAND**
- 09:05 **Transposition of EU law into Polish environmental law**
- Overview of substantive environmental law transposition (ELD, IED, EIA/SEA, Ambient Air Quality Directive, Environmental Noise Directive, Water FD and Floods Directive, Waste FD, Habitats and Birds Directive)
 - Infringement procedures against Poland regarding EU environmental law
- Barbara Iwaniska
- 10:00 Discussion
- 10:15 **Scope and standard of judicial review: EU and Polish law**
- Grounds of the judicial review
 - Intensity of the judicial review
 - CJEU case law
 - Polish law and case-law
- Mariusz Baran
- 11:00 Discussion
- 11:15 Coffee break
- 11:45 **Polish case law on environmental matters – focus on access to justice**
- Overview of Polish case law
 - How to apply the Aarhus acquis and the EU provisions on access to justice in environmental matters – focus on the Polish context
 - Specific cases: Judicial review of plans and programmes
- Mariusz Baran

Objective

The goal of this workshop is to empower Polish judges to deal correctly with cases based on alleged breaches of EU environmental law (as transposed into Polish legislation). It will foster understanding by these judges of the requirements for granting citizens and NGOs access to their courts (admissibility phase). Emphasis will be given to aspects of administrative law litigation brought by individuals and environmental associations against decisions, acts and omissions of public authorities with regard to environmental law (i.e. legal standing, the judicial review process, effective remedies and costs).

Who should attend?

Polish judges, especially those working at the administrative courts, including the Supreme Administrative Court.

Venue

Naczelny Sąd Administracyjny
(Supreme Administrative Court)
ul. Boduena 3/5
PL-00-011 Warsaw

Your contact persons

Dr. Luisa Cortat
Course Director
European Public Law
E-Mail: lcortat@era.int

Uta Ellerhorst
Assistant
E-Mail: uellerhorst@era.int

13:15	Discussion
13:30	Lunch
14:30	Litigation costs and time limits of the procedures - Excessive and prohibitive costs for access to justice - Reasonable timelines of court procedures - CJEU case law <i>Teresa Danuta Zyglewska</i>
15:15	Discussion
IV. ENFORCEMENT AT POLISH LEVEL	
15:30	Effective remedies – obligation of a national judge - Principle of equivalence and principle of effectiveness - Interim measures (injunctive relief) - CJEU case law <i>Teresa Danuta Zyglewska</i>
16:15	Quiz and discussion
16:30	Coffee break
17:00	Case study on judicial review and effective remedies – Focus on Environmental Impact Assessment (EIA) in Poland - Introduction to the case study - Working groups - Plenary discussion of the results <i>Jerzy Jendroska</i>
18:30	End of second day

Friday, 13 October 2023

09:00	Introduction <i>Luisa Cortat</i>
V. COOPERATION OF THE POLISH COURTS WITH THE CJEU	
09:15	Alleged breaches of EU environmental law as transposed into Polish legislation – focus on application - Practical tips for analysing national law and identifying breaches - How to deal with the admissibility phase - The role of preliminary rulings - CJEU case law <i>Teresa Danuta Zyglewska</i>
10:00	Discussion
10:15	Preliminary reference procedure for interpretation and validity in the context of EU judicial protection in environmental cases - Article 267 TFEU - National courts and uniform interpretation of EU environmental law <i>Matthias Keller</i>
11:00	Discussion
11:15	Coffee break
11:45	Case study on the role of a judge when dealing with files on access to justice in environmental matters – preliminary ruling - Introduction to the case study - Working groups - Plenary discussion of the results <i>Matthias Keller</i>
13:15	Evaluation of the workshop
13:30	End of workshop

Załącznik II: Materiały podstawowe, które powinny być zawarte w pakiecie użytkownika

DOSTĘP DO WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH ŚRODOWISKA

Warsztaty dla sędziów i prokuratorów

Warszawa, 11-13 października 2023 r.

Przy wsparciu programu "Współpraca z sędziami krajowymi w dziedzinie prawa ochrony środowiska"
programu Unii Europejskiej

I. Informacje ogólne

- Lista mówców
- Lista uczestników
- Formularz zwrotu kosztów podróży

II. Mówcy

III. Dokumentacja podstawowa

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach środowiskowych

Poruszenie kwestii związanych z dostępem do wymiaru sprawiedliwości

Warsztaty dla polskich sędziów

Warszawa, 11-13 października 2023 r.

Przy wsparciu programu
"Współpraca z sędziami krajowymi w dziedzinie prawa ochrony środowiska"
Programu Unii Europejskiej

Opinie wyrażone w niniejszej publikacji odzwierciedlają jedynie stanowisko ERA i nie reprezentują oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej.

I. Informacje ogólne

- Lista prelegentów
- Lista uczestników

II. Prelegenci

Mariusz Baran

- CV
- Zakres i standard kontroli sądowej: Prawo unijne i polskie
- Polskie orzecznictwo w sprawach środowiskowych - nacisk na dostęp do wymiaru sprawiedliwości
- Studium przypadku dotyczące udziału społeczeństwa i legitymacji procesowej - Skupienie uwagi na dyrektywie w sprawie emisji przemysłowych

Luisa Cortat

- CV
- Powitanie i wprowadzenie

Barbara Iwańska

- CV
- Transpozycja prawa UE do polskiego prawa ochrony środowiska

Jerzy Jendrośka

- CV
- Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska a Konwencja z Aarhus
- Studium przypadku dotyczące kontroli sądowej i skutecznych środków odwoławczych - Skupienie uwagi na ocenach oddziaływania na środowisko (OOS) w Polsce

Matthias Keller

- CV
- Wstępna procedura prejudycjalna dotycząca wykładni i ważności w kontekście ochrony sądowej UE w sprawach dotyczących środowiska
- Studium przypadku dotyczące roli sędziego w postępowaniu w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - orzeczenie w trybie prejudycjalnym

Piotr Korzeniowski

- CV
- Domniemane naruszenia unijnego prawa ochrony środowiska transponowane do polskiego ustawodawstwa - Skupienie uwagi na zastosowaniu prawa

Klaus Lernhart

- CV
- Studium przypadku legitymacji procesowej - koncentracja na ochronie wód

Adam Nagy

- CV
- Prawo ochrony środowiska UE i konwencja z Aarhus

Vojtěch Vomáčka

- CV
- Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa)
- Prawo do wniesienia środka zaskarżenia (legitymacja procesowa) - cd.

Teresa Danuta Zyglewska

- CV
- Koszty sądowe i terminy postępowań
- Skuteczne środki odwoławcze - obowiązek sędziego krajowego

III. Kontekst Dokumentacja**1. Traktat UE**

1.	Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana), 7 czerwiec 2016 r., OJ C202/01	Online
2.	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana), 7 czerwiec 2016, OJ C202/01	Online
3.	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, (2016/C 202/02)	Online
4.	Wyjaśnienia dotyczące karty praw podstawowych (OJ C 303, 14.12.2007, p. 17)	Online

2. EKPC i orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

5.	EUROPEJSKA KONWENCJA PRAW CZŁOWIEKA po nowelizacji przez Protokół nr 11, 14 i 15	Online
6.	Arkusz informacyjny - Środowisko a Europejska Konwencja Praw Człowieka. 09.2023 (ENGLISH)	Online
7.	Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 czerwca 2023 r. w sprawie Aktürk i inni przeciwko Turcji (nr 16757/21) (FRANÇAIS)	Online
8.	Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 24 stycznia 2019 r. w sprawie Cordella i inni przeciwko Włochom (nr 54414/13 i 54264/15)	Online
9.	Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie dopuszczalności skargi Fägerskiöld przeciwko Szwecji z dnia 26 lutego 2008 r. (nr 37664/04) (ENGLISH)	Online

3. Prawa partycypacyjne w prawie ochrony środowiska UE - Konwencja z Aarhus i prawodawstwo UE

10.	Wniosek DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY w sprawie monitorowania i odporności gleb (prawo o monitorowaniu gleb) (COM(2023) 416 final), 5.7.2023	Online
11.	Wniosek DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY w sprawie uzasadniania wyraźnych oświadczeń środowiskowych i informowania o nich (dyrektywa w sprawie oświadczeń środowiskowych) (COM(2023) 166 final), 22.3.2023	Online
12.	Wniosek DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (wersja przekształcona) (COM(2022) 541 final), 26.10.2022	Online
13.	Wniosek DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (wersja przekształcona) (COM(2022) 542 final), 26.10.2022	Online
14.	Wniosek ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (COM(2022) 304 final), 22.6.2022	Online
15.	Wniosek DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady	Online

	<u>2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola) i dyrektywę Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (COM(2022) 156 final), 5.4.2022</u>	
16.	<u>C(2017) 2616 final, Komunikat Komisji z dnia 28 kwietnia 2017 r. - Zawiadomienie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska</u>	Online
17.	<u>DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2014/52/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/52/UE w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko</u>	Online
18.	<u>Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości, Dz.U. L 265 z 29.9.2012</u>	Online
19.	<u>DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca, a następnie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE (Seveso III)</u>	Online
20.	<u>DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko</u>	Online
21.	<u>DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)</u>	Online
22.	<u>DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (uchylony: Dyrektywa 2006/12/WE, 91/689/EWG oraz 75/439/EWG) (Ramowa dyrektywa w sprawie odpadów)</u>	Online
23.	<u>DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (wersja skonsolidowana) (Dyrektywa w sprawie jakości powietrza)</u>	Online
24.	<u>ROZPORZĄDZENIE (WE) NR 1367/2006 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 6 września 2006 r. w sprawie zastosowania postanowień Konwencji z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz</u>	Online

	dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska do instytucji i organów Wspólnoty	
25.	Decyzja Rady z dnia 17 lutego 2005 r. w sprawie zawarcia w imieniu Wspólnoty Europejskiej Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (2005/370/EC) (Ratyfikacja Konwencji z Aarhus)	Online
26.	DYREKTYWA 2004/35/WE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zarządzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dyrektywa w sprawie odpowiedzialności za środowisko)	Online
27.	Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG	Online
28.	DYREKTYWA 2002/49/WE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dyrektywa w sprawie hałasu w środowisku)	Online
29.	Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko	Online
30.	DYREKTYWA 2000/60/WE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Ramowa dyrektywa wodna)	Online
31.	Konwencja o Dostępie do Informacji, Udziale Społeczeństwa w Podejmowaniu Decyzji oraz Dostępie do Wymiaru Sprawiedliwości w Sprawach Dotyczących Środowiska (Aarhus Konwencja), 25 czerwiec 1998 r.	Online

4. Inne prawodawstwo UE w zakresie ochrony środowiska

32.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Wersja ujednolicona) (Dyrektywa Dotycząca Ptaków)	Online
33.	Rozporządzenie Komisji (WE) nr 244/2009 z dnia 18 marca 2009	Online

	r. w sprawie wykonania dyrektywy 2005/32/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do wymogów dotyczących ekoprojektu dla bezkierunkowych lamp do użytku domowego (już nie obowiązuje)	
34.	Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa)	Online
35.	Dyrektywa 2005/32/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 lipca 2005 r. ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów wykorzystujących energię oraz zmieniająca dyrektywę Rady 92/42/EWG, oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 96/57/WE i 2000/55/WE (Ecodesign Directive, już nie obowiązuje)	Online
36.	Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa Siedliskowa)	Online

5. Ogólne dokumenty dotyczące polityki UE (wytyczne, sprawozdania, teksty wykonawcze)

37.	Wniosek DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY w sprawie uzasadniania wyraźnych oświadczeń środowiskowych i informowania o nich (dyrektywa w sprawie oświadczeń środowiskowych) (COM(2023) 166 final), 22.3.2023	Online
38.	Wspólna deklaracja w sprawie priorytetów legislacyjnych UE na lata 2023 i 2024 - dokument roboczy, grudzień 2022 r. (ENGLISH)	Online
39.	KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Przegląd wdrażania polityki ochrony środowiska 2022. Odwrócenie tendencji dzięki przestrzeganiu prawa ochrony środowiska (COM(2022) 438 final)	Online
40.	Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/591 z dnia 6 kwietnia 2022 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2030 r.	Online
41.	Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska - zmiana rozporządzenia z Aarhus, marzec 2022 r. (ENGLISH)	Online
42.	COM(2020) 643 final, KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU	Online

	<u>EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Poprawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska w UE i jej państwach członkowskich</u>	
43.	<u>Strategia "od pola do stołu" / Na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego, Unia Europejska, 2020 r. (ENGLISH)</u>	Online
44.	<u>KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY EUROPEJSKIEJ, RADY, KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Europejski Zielony Ład, COM(2019) 640 final, 11.12.2019</u>	Online
45.	<u>Komisja Europejska, Przewodnik dla obywateli na temat dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących ochrony środowiska, 28 wrzesień 2018 r.</u>	Online
46.	<u>COM(2018) 10 final, KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Działania UE na rzecz poprawy przestrzegania prawa ochrony środowiska i zarządzania środowiskiem, 18 styczeń 2018 r.</u>	Online
47.	<u>Briefing, Parlament Europejski, Wdrażanie Konwencji z Aarhus - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, październik 2017 r. (ENGLISH)</u>	Online
48.	<u>Obwieszczenie Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w dziedzinie ochrony środowiska, (2017/C 275/01)</u>	Online
49.	<u>KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Plan działania na rzecz przyrody, ludzi i gospodarki (COM(2017) 198 final, 27 kwiecień 2017 r.)</u>	Online
50.	<u>COM(2017) 63 final, KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Przegląd wdrażania polityki ochrony środowiska UE - Wspólne wyzwania i jak łączyć wysiłki by uzyskiwać lepsze wyniki, 3 luty 2017 r.</u>	Online
51.	<u>Załącznik - Wytyczne dla państw członkowskich: Sugerowane działania na rzecz lepszego środowiska, 3 lutego 2017 r.</u>	Online
52.	<u>KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Kolejne kroki w kierunku zrównoważonej przyszłości Europy (COM(2016) 739 final, 22 listopad 2016 r.)</u>	Online

53.	<u>COM(2016) 316 final, KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Osiągnięcie korzyści z polityki ochrony środowiska UE poprzez regularny przegląd wdrażania tej polityki, 27 maj 2015 r.</u>	Online
54.	<u>Konwencja z Aarhus: An implementation guide, Europejska Komisja Gospodarcza ONZ, 2014 r. (ENGLISH)</u>	Online
55.	<u>COM (2014)15 final KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Ramy polityczne na okres 2020–2030 dotyczące klimatu i energii, 22 styczeń 2014 r.</u>	Online
56.	<u>DECYZJA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY NR 1386/2013/UE z dnia 20 listopada 2013 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2020 r. „Dobra jakość życia z uwzględnieniem ograniczeń naszej planety” (7. program działań w zakresie środowiska lub „7. EAP”)</u>	Online
57.	<u>COM(2012) 95 final, KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Lepsze wykorzystanie potencjału środków ochrony środowiska UE: budowanie zaufania poprzez większą wiedzę i lepszą zdolność reakcji, 7 marzec 2012 r.</u>	Online
58.	<u>Stawanie w obronie swoich praw w Europie, badanie porównawcze dotyczące legitymacji procesowej (Locus Standi) przed sądami UE i państw członkowskich, Departament Polityki C, 2012 r. (ENGLISH)</u>	Online
59.	<u>COM(2011) 244 final, KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny - unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r., 3 maj 2011 r.</u>	Online
60.	<u>COM(2010) 2020 final KOMUNIKAT KOMISJI EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, marzec 2010 r.</u>	Online
61.	<u>SPRAWOZDANIE w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne i zastępującej dyrektywę 2008/99/WE</u>	Online

62.	Komunikat Komisji w sprawie zasady ostrożności, COM (2000) 1 final, 2 luty 2000 r. (ENGLISH)	Online
63.	DYREKTYWA RADY z dnia 23 grudnia 1991 r. normalizująca i racjonalizująca sprawozdania w sprawie wykonywania niektórych dyrektyw odnoszących się do środowiska	Online

6. Inne dokumenty dotyczące polityki ogólnej

64.	Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 26 lipca 2022 r., Prawo człowieka do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska (A/76/L.75) (ENGLISH)	Online
65.	Regionalne porozumienie w sprawie dostępu do informacji, udziału społeczeństwa i sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach, 4 marca 2018 r. (porozumienie z Escazu) (ENGLISH)	Online
66.	Projekt Wytycznych EKG ONZ w sprawie dostępu do informacji o środowisku i udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dotyczących środowiska (Wytyczne z Sofii, 23-25 października 1995 r.) (ENGLISH)	Online
67.	Deklaracja z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju (1992) (ENGLISH)	Online
68.	Deklaracja Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Środowiska Człowieka (Deklaracja Sztokholmska z 1972 r.) (ENGLISH)	Online

7. Orzecnictwo TSUE dotyczące praw partycypacyjnych w sprawach środowiskowych

69.	Opinia rzecznika generalnego Mediny z dnia 13 lipca 2023 r., Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD C-252/22	Online
70.	Wyrok Trybunału (siódma izba) z dnia 6 lipca 2023 r., C 166/22, Hellfire Massy Residents Association przeciwko An Bord Pleanála i in.	Online
71.	Inwestycyjny i Komisja Europejska przeciwko ClientEarth, sprawy połączone C-212/21 P i C-223/21 P	Online
72.	Wyrok z dnia 20 kwietnia 2023 r. w sprawie Komisja przeciwko	Online

	Polsce (hałas środowiskowy) C-602/21	
73.	Wyrok z dnia 18 kwietnia 2023 r. w sprawie L przeciwko M C-463/11	Online
74.	Wyrok z dnia 2 marca 2023 r., C-432/21, Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej	Online
75.	Wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 8 listopada 2022 r., C-873/19, Deutsche Umwelthilfe eV przeciwko Republice Federalnej Niemiec	Online
76.	Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym z dnia 16 sierpnia 2022 r., Dublin 8 Residents Association C-613/22 (ENGLISH)	Online
77.	Wyrok z dnia 28 kwietnia 2022 r., Gräfenhofer Geflügel und Tiefkühlfeinkost C-415/20	Online
78.	Wyrok z dnia 13 stycznia 2022 r., Ville de Paris i in. przeciwko Komisji, sprawy połączone od C-177/19 P do C-179/19 P	Online
79.	Wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Vítkovice Steel C-524/20	Online
80.	Wyrok z dnia 16 grudnia 2021 r., Apollo Tyres (Węgry) C-575/20	Online
81.	Wyrok z dnia 25 listopada 2021 r., Aurubis C-271/20	Online
82.	Wyrok z dnia 11 listopada 2021 r., Energieversorgungscenter Dresden-Wilschdorf C-938/19	Online
83.	Wyrok z dnia 24 czerwca 2021 r., Komisja przeciwko Hiszpanii (Pogorszenie stanu obszaru naturalnego Doñana) C-559/19	Online
84.	Wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., kraj związkowy Badenia-Wirtembergia (Communications internes) C-619/19	Online
85.	Wyrok z dnia 14 stycznia 2021 r., Stichting Varkens in Nood C-826/18	Online
86.	Wyrok z dnia 28 maja 2020 r., C-535/18, Land Nordrhein-Westfalen	Online
87.	Wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., C-752/18, Deutsche Umwelthilfe	Online
88.	Wyrok z dnia 7 listopada 2019 r., C-280/18 Flausch i in.	Online
89.	Wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-197/18 Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland i in.	Online
90.	Wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Inter-Environnement Wallonie ASBL i Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen vzw C 411/17	Online
91.	Wyrok z dnia 26 czerwca 2019 r., C-723/17, Lies Craeynest i in. przeciwko Regionowi Stołecznemu Brukseli i Brukselskiemu Instytutowi Zarządzania Środowiskiem	Online

92.	Opinia rzecznika generalnego Bota z dnia 29 stycznia 2019 r., CETA z Kanadą, opinia 1/17	Online
93.	Wyrok z dnia 31 maja 2018 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-526/16	Online
94.	Wyrok z dnia 17 kwietnia 2018 r., Komisja przeciwko Polsce (Puszcza Białowieska) C-441/17	Online
95.	Wyrok z dnia 15 marca 2018 r., C-470/16 North East Pylon Pressure Campaign Limited i Maura Sheehy przeciwko An Bord Pleanála i in.	Online
96.	Wyrok z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-336/16	Online
97.	Wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., sprawa C-664/15, Protect Natur, Arten- und Landschaftsschutz przeciwko Bezirkshauptmannschaft Gmünd	Online
98.	Wyrok z dnia 19 października 2017 r., C-281/16 - Stowarzyszenie Hoekschewaards Landschap	Online
99.	Wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., C-196/16 i C-197/2016, Commune di Corridonia	Online
100.	Wyrok z dnia 13 lipca 2017 r., Saint-Gobain Glass Deutschland GmbH przeciwko Komisji Europejskiej, C-60/15	Online
101.	Wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Folk, C-529/15	Online
102.	Wyrok z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie Komisja przeciwko Bułgarii C-488/15	Online
103.	Wyrok z dnia 17 listopada 2016 r., miasto Wiener Neustadt C-348/15	Online
104.	Wyrok z dnia 10 listopada 2016 r., Eco-Emballages, C-313/15 i C-530/15	Online
105.	Wyrok z dnia 8 listopada 2016 r., LZ II C-243/15	Online
106.	Opinia rzecznika generalnego Kokotta z dnia 26 października 2016 r., Wereldhave International C-448/15	Online
107.	Wyrok z dnia 21 lipca 2016 r. w sprawie Komisja przeciwko Rumunii C-104/15 (FRANÇAIS)	Online
108.	Wyrok z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-648/13	Online
109.	Opinia rzecznika generalnego Kokott w sprawie C-243/15, 30.06.2016 r.	Online
110.	Wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Association France Nature	Online

	<u>Environnement - C-379/15 EU</u>	
111.	<u>Wyrok z dnia 14 stycznia 2016 r., Grüne Liga Sachsen C-399/14</u>	Online
112.	<u>Wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., Gruber C-570/13</u>	Online
113.	<u>Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Komisja przeciwko Niemcom C-137/14</u>	Online
114.	<u>Wyrok z dnia 6 października 2015 r., East Sussex C-71/14</u>	Online
115.	<u>Wyrok z dnia 1 lipca 2015 r., Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland C-461/13</u>	Online
116.	<u>Wyrok z dnia 30 marca 2015 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-320/13</u>	Online
117.	<u>Wyrok z dnia 20 listopada 2014 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-356/13</u>	Online
118.	<u>Wyrok z dnia 19 listopada 2014 r., Client Earth EU C-404/13</u>	Online
119.	<u>Wyrok z dnia 13 lutego 2014 r., Komisja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu C-530/11</u>	Online
120.	<u>Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-281/11</u>	Online
121.	<u>Wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Fish Legal i Shirley C-279/12</u>	Online
122.	<u>Wyrok z dnia 7 listopada 2013 r., Altrip C-72/12</u>	Online
123.	<u>Wyrok z dnia 3 października 2013 r., Inuit C-583/11 P</u>	Online
124.	<u>Wyrok z dnia 11 kwietnia 2013 r., Edwards i Pallikaropoulos C-260/11</u>	Online
125.	<u>Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Leth C-420/11</u>	Online
126.	<u>Wyrok z dnia 15 stycznia 2013 r., Križan C-416/10</u>	Online
127.	<u>Wyrok z dnia 19 grudnia 2012 r., Komisja przeciwko Włochom C-68/11</u>	Online
128.	<u>Opinia rzecznika generalnego Kokott w sprawie C-260/11, 18.10.2012 r.</u>	Online
129.	<u>Opinia rzecznika generalnego Kokott w sprawie C-416/10, 19.04.2012 r.</u>	Online
130.	<u>Wyrok z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie Komisja przeciwko Polsce C-46/11</u>	Online
131.	<u>Wyrok z dnia 28 lutego 2012 r. Inter-Environnement Wallonie C-41/11</u>	Online
132.	<u>Wyrok z dnia 16 lutego 2012 r., Solvay i inni C-182/10</u>	Online
133.	<u>Wyrok z dnia 26 stycznia 2012 r. w sprawie Komisja przeciwko</u>	Online

	Polsce C-197/11	
134.	Opinia 1/09 z dnia 8 marca 2011 r., Utworzenie jednolitego systemu rozstrzygania sporów patentowych	Online
135.	Wyrok z dnia 18 października 2011 r., Boxus w sprawach połączonych od C-128/09 do C-131/09, C-134/09 i C-135/09	Online
136.	Wyrok z dnia 26 maja 2011 r., Stichting Natuur en Milieu C-165 do C-167/09	Online
137.	Wyrok z dnia 12 maja 2011 r., Bund für Umwelt und Naturschutz C-115/09	Online
138.	Wyrok z dnia 8 marca 2011 r. LZ I C-240/09	Online
139.	Wyrok z dnia 15 października 2009 r., Djurgården C-263/08	Online
140.	Wyrok z dnia 16 lipca 2009 r. Komisja przeciwko Irlandii C-427/07	Online
141.	Wyrok z dnia 30 kwietnia 2009 r., Mellor C-75/08	Online
142.	Wyrok z dnia 9 grudnia 2008 r., Komisja przeciwko Francji C-121/07	Online
143.	Wyrok z dnia 3 lipca 2008 r., Komisja przeciwko Irlandii C-215/06	Online
144.	Wyrok z dnia 25 lipca 2008 r., Janecek C-237/07	Online
145.	Postanowienie Prezesa Trybunału z dnia 24 kwietnia 2008 r. w sprawie Komisja przeciwko Malcie C-76/08	Online
146.	Wyrok z dnia 15 kwietnia 2008 r., Impact C-268/06	Online
147.	Wyrok z dnia 13 marca 2007 r., Unibet C-432/05	Online
148.	Wyrok z dnia 7 września 2004 r., Waddenzee C-127/02 (ENGLISH)	Online
149.	Wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r., Wells C-201/02 (ENGLISH)	Online
150.	Wyrok z dnia 25 listopada 2003 r. w sprawie Komisja przeciwko Hiszpanii C-278/01	Online
151.	Wyrok z dnia 7 grudnia 2000 r., Komisja przeciwko Francji C-374/98 (ENGLISH)	Online
152.	Wyrok z dnia 4 lipca 2000 r., Komisja przeciwko Grecji C-387/97 (ENGLISH)	Online
153.	Wyrok z dnia 29 kwietnia 1999 r., Standley C-293/97 (ENGLISH)	Online
154.	Wyrok z dnia 14 lipca 1998 r., Safety Hi-Tech C-284/95 (ENGLISH)	Online
155.	Wyrok z dnia 24 października 1996 r., Kraaijeveld C-72/95 (ENGLISH)	Online
156.	Wyrok z dnia 17 października 1991 r., Komisja przeciwko Niemcom C-58/89 (ENGLISH)	Online

157.	<u>Wyrok z dnia 30 maja 1991 r., Komisja przeciwko Niemcom C-361/88 (ENGLISH)</u>	Online
------	---	--------

8. Powiązane orzecznictwo TSUE w sprawach dotyczących środowiska

158.	<u>Wyrok z dnia 22 grudnia 2022 r., JP przeciwko Ministre de la Transition écologique C-61/21</u>	Online
159.	<u>Wyrok z dnia 2 czerwca 2022 r., FCC Česká republika C-43/21</u>	Online
160.	<u>Wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., Namur-Est Environnement C-463/20</u>	Online
161.	<u>Wyrok z dnia 17 października 2018 r., Klohn C-167/17</u>	Online
162.	<u>Wyrok z dnia 17 marca 2011 r., Brussels Hoofdstedelijk Gewest and Others C-275/09</u>	Online
163.	<u>Wyrok z dnia 19 kwietnia 2012 r., Pro-Braine and Others C-121/11</u>	Online
164.	<u>Wyrok z dnia 21 lipca 2001 r., Azienda Agro-Zootecnica Franchini Sarl, Eolica di Altamura Srl przeciwko Regione Puglia C-2/10</u>	Online

9. Powiązane orzecznictwo TSUE dotyczące dostępu do wymiaru sprawiedliwości

165.	<u>Wyrok z dnia 27 lutego 2018 r., Associação Sindical dos Juízes Portugueses C-64/16</u>	Online
166.	<u>Wyrok z dnia 28 kwietnia 2015 r., Sugars i Sidul Açúcares przeciwko Komisji C-456/13</u>	Online
167.	<u>Opinia z dnia 18 grudnia 2014 r., przystąpienie UE do EKPC 2/13</u>	Online
168.	<u>Wyrok z dnia 5 lutego 2004 r., Schneider C-380/01 (ENGLISH)</u>	Online

10. Orzecznictwo TSUE dotyczące wstępnej procedury prejudycjalnej

169.	<u>Postanowienie z dnia 17 lipca 2023 r., Jurtukała C-55/23</u>	Online
170.	<u>Wyrok z dnia 17 maja 2023 r., BK i ZhP (częściowe zawieszenie postępowania) C-176/22</u>	Online
171.	<u>Wyrok z dnia 30 marca 2023 r., IP i in. (ustalenie prawidłowości niektórych okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym II) C-269/22</u>	Online

172.	Postanowienie z dnia 15 grudnia 2022 r., Centro Petroli Roma (wyjątki od obowiązku odesłania prejudycjalnego) C-597/21 (FRANÇAIS)	Online
173.	Wyrok z dnia 24 listopada 2022 r., Banco Cetelem (umorzenie postępowania) C-302/21	Online
174.	Wyrok z dnia 6 października 2021 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi (wyjątki od obowiązku odesłania prejudycjalnego) C-561/19	Online
175.	ZALECENIA Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej dla sądów krajowych dotyczące składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (2016/C 439/01)	Online
176.	Wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Pohl C-429/12	Online
177.	Wyrok z dnia 8 września 2011 r., Q-Beef i Bosschaert C-89/10 i C-96/10	Online
178.	Wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Barth C-542/08	Online
179.	Wyrok z dnia 14 grudnia 1995 r., Peterbroek C-312/93 (ENGLISH)	Online

11. Ustalenia Komitetu ds. Zgodności z Konwencją z Aarhus

180.	Ustalenia i zalecenia w odniesieniu do komunikatu ACCC/C/2012/76 dotyczącego przestrzegania przepisów przez Bułgarię, przyjętego przez Komitet ds. Zgodności w dniu 9 października 2015 r. (ENGLISH)	Online
181.	Ustalenia i zalecenia w odniesieniu do komunikatu ACCC/C/2008/31 dotyczącego przestrzegania przepisów przez Niemcy, przyjęte przez Komitet ds. Zgodności w dniu 20 grudnia 2013 r. (ENGLISH)	Online
182.	Ustalenia i zalecenia w odniesieniu do komunikatu ACCC/C/2010/50 dotyczącego przestrzegania przepisów przez Republikę Czeską, przyjętego przez Komitet ds. Zgodności w dniu 29 czerwca 2012 r. (ENGLISH)	Online
183.	Ustalenia i zalecenia w odniesieniu do komunikatu ACCC/C/2010/48 dotyczącego przestrzegania przepisów przez Austrię, przyjętego przez Komitet ds. Zgodności w dniu 16 grudnia 2011 r. (ENGLISH)	Online
184.	Ustalenia i zalecenia dotyczące komunikatu ACCC/C/2005/11 w sprawie przestrzegania przepisów przez Belgię, przyjęte przez	Online

	Komitet ds. Zgodności w dniu 16 czerwca 2006 r. (ENGLISH)	
--	---	--

12. Odpowiednie prawo polskie

185.	Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne	Online
186.	Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie	Online
187.	Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko	Online
188.	Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie	Online
189.	Ustawa z dnia z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	Online
190.	Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków	Online
191.	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska	Online
192.	Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym	Online
193.	Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa	Online
194.	Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej	Online
195.	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	Online
196.	Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego	Online
197.	Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny	Online
198.	Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego	Online

13. Odpowiednie polskie orzecznictwo

199.	Postanowienie NSA z 18 lipca 2023 r. sygn. akt III OZ 331/23	Online
200.	Postanowienie NSA z 21 lipca 2022 r., III OSK 1512/22	Online
201.	Wyrok WSA w Warszawie a dnia 20 marca 2020 IV SA/WA 1248/19	Online
202.	Wyrok NSA z dnia 24 kwietnia 2018 r., II OSK 2743/17	Online

203.	Wyrok NSA z dnia 23 stycznia 2018 r., II OSK 3218/17	Online
204.	Postanowienie NSA z 18 października 2017 r., II OSK 2336/17	Online
205.	Wyrok NSA z 17 października 2017 r., II OSK 2559/16	Online
206.	Wyroku NSA z 14 kwietnia 2011 r., I OSK 5/11	Online
207.	Wyroku NSA z 30 marca 2017 r., II OSK 1941/15	Online
208.	Wyrok NSA z dnia 22 lutego 2017 r., II OSK 1497/15	Online
209.	Wyrok NSA z 15 lutego 2017 r., II OSK 1277/15	Online
210.	Wyrok NSA z dnia 24 marca 2015 r., II OSK 4/15	Online
211.	Postanowieniu SN dnia 20 lutego 2008 r., III SK 23/07	Online

14. Źródła wtórne

212.	Uwagi dotyczące zawiadomienia Komisji w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska. Stanowisko. Europejska Sieć Organizacji Prawa Ochrony Środowiska (2018) (ENGLISH)	Online
213.	Wróbel, Andrzej. <i>Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej: komentarz</i> . Wydawnictwo CH Beck, 2013.	Offline
214.	Z. Radwański, M. Zieliński, <i>Normy i przepisy prawa cywilnego</i> , [w:] M. Safjan (red.), <i>System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna</i> , t. 1, Warszawa 2007	Offline
215.	A. Kunicki, <i>Domniemania w prawie rzeczowym</i> , Warszawa 1969	Offline